ગુજરાતી.

त्रीजीचोपडीनाअर्थ.

કવિતાની સમજુતી તથા ગુજરાતના ઇતિહાસના સારસાથે.

છપાવિ પ્રસિદ્ધ કરનાર

પારેખ.

हरगोवनदास हरजीवनदास.

पुस्तकवाळा.

बुकसेलर. महादेव रामचंद्र.

अमदावादमां.

શાહાપુર વનમાળીવાંકાની પોળમાં

યુ. યુ. પો. ગ્રંથોદય પ્રેસમાં છાપ્યું

સવત. ૧૯૪૬—સન. ૧૮૯૦

કિમ્મત ૩ આના

गुजराती त्रीजी चोपडीना अर्थ.

(ના) નામ. | (સ) સર્વનામ. | (વી) વીશેષણ.
(ક્રિ) ક્રિયાપદ. | (અ) અવ્યય. | (કૃ) કૃદંત.

પાઠ ૧ લો.

ભાગ (નાં) કટકાં.
આળશુ (વી) સુસ્ત, એદી.
ડાઘીઓ (વી) ડાઘવાળો ડાઘેલ, (કુતરાનું નામ)
પાલવવું (ક્રિ) પોષવું, પરવડવું.
મુરખો=બેવકુફ અણઘડ
રમતીઆળ (ના) જેને રમતમાં જીવ ઘણો તે નાદાન
પરવડવું (ક્રી) પોષવું પાલવવું
ઓરો (અ) આમ, આણી-તરફ, અહીંઆં.
ચોકી (ના) પેહેરો ચોકશી.
મુકયો=મેલ્યો, બેસાડયો.
દર (ના) મોટું બાકું. કાણું.
ચકલી (ના) ગોઠી ચલ્લી.
પંખી (ના) પાંખવાળાં પક્ષી.
ચાર (ના) ઘાસ, તખલાં વિગેરે
ધણી (ના) શેઠ, માલીક.

પાઠ ૨ જો.

ઝંખવાણો=ઝાંખોલીલો
મચ્યાં=મંડયાં, વળગ્યાં.
જીવતર (ના) જીવવું, જીંદગાની.
લાગલુ (અ) તરત.
તાકીદ=ઝડપ; ઉતાવળ.
નવરાશ (ના) ફુરસદ.
મન=દિલ, ચીત; હઈઉ
વિચાર (ના) મનસુબો, તોલ ખ્યાલ.
સરખાં=જેવાં બરાબર.
નકામા (વિ) કામ વગરના; કામથી પરવારેલા નવરા.
જનાવર (ના) ચોપગાં પશુ જાનવર; હેવાન.
કામ=ધંધો; રોજગાર.
જગત=દુનિયાં, પૃથ્વી.
ઠોઠ (ના) મુરખ અનઘડ.
વલે (ના) હાલ; હવાલ.
પસ્તાવો (ના) ખેદ, અફસોસ; દલગીરી.
ફેરવીને (ક્રિ) બદલીને.

પાઠ ૩ જો.

સદાચરણ (ના) સારી ચાલ સારાં આચરણ; સારી રીત.
પહેલ (અ) પહેલાં
સહેલ (અ) સહેલી રીતે
વાણ (ના) વાણી; મધુર શબ્દ
જન (ના) માણસ; મનુષ.
કોપવું (ક્રી) ગુસ્સે થવું. રીસે ભરાવું.
જનમ=જીંદગાની; દેહ.
મીઠી (વી) સારી; મધુર.
ડાહયો (વી) શાણો; સમજુ; સમજણવાળો

(કવિતાની સમજુતી.) (૧)

જે માણસ જગતમાં જનમીને પેહેલ વહેલાં સારી રીતથી ચાલવું એવું જે સમજે તે સહેલથી સુખ પામે. (૧) જે માણસ જાણીતી વાણી કર્યા કરે, ને મોડેથી મીઠા શબ્દ બોલે. તેમ બીજા ઉપર ગુસ્સો કરે નહી, તેને ડાહયો જાણીતો સમજવો. (૨)

પાઠ ૪ થો.

વગડાઉ (વી) રાની, જંગલમાંની.
ડાંસ=મચ્છર મગતરાં.
ટુકા (વી) નાના બટકા.
ધાર (ના) વહેતી કોરણ.
જબરૂ (વી) જોરાવર
જોરાવર (વી) મજબુત.
પછવાડે=પાછલી તરફ
વળેલા (વી) મરડાયેલા.
કોરે [ના] બાજુએ.
કઠણ (વી) મજબુત.
વાળ (ના) બાલ નામાળા
આછા (વી) થોડા ઝીણા
હીડેછે (ક્રી ચાલેછે.
દીલ (ના) શરીર. અંગ.
તળાવ (ના) નાનુસરોવર.
નર (ના) ભાયડો; મરદ.
હળ (ના) જમીન ખેડવાનું લોઢાનું અણીદાર હથીઆર.
પોચી (વી) નરમ.
પુરીપડે [ક્રી] બરાબર. હંફાવે, સામીથાય.

પાઠ ૫ મો.

ગાળા ગાળી=ગાળો બાજી.
સ્વભાવ (ના) ખાસીયત; મીજાજ પ્રકૃતિ.
સજા [ના] શીક્ષા.
દંડ (ના) ગુન્હાને બદલે રૂપીયા લેવાના શીક્ષા.
રાજકુવર (ના) રાજાનો છોકરો, રાજપુત્ર.
શીક્ષા (ના) સજા દંડ.
વડાઈ [ના) મોટાઈ
અણસમજુ (વી) સમજણ વગરના નાદાન.
યાદરાખવું (ક્રી) કોમ રાખવું; ભુલી ન જવું.
સાર (ના) સાર મતલબ.
નઠારો [વી] ખરાબ ભુડાં.
ગરીબ [ના) પૈસા વગરનો નીરધન.
ફરીયાદ (ના) અરજ રાવ
કચેરી(ના)દરબાર રાજસભા
ફેસલો (વી) હુકમ મુકરર કરેલો.
બંધીખાને (ના) કેદખાને.
ઘટે તેવી (વી) જોઇયેતેવી લાયક.
માફ (ના) જવાદેવું; ક્ષમા.
વચન (ના) સુકન વેણ.
કુંવર [ના) છોકરો રાજપુત્ર
વેળા (ના) વખત; સમે.
જવાદઉ (ક્રી) માફ કરૂ મુકીદઉ.

પાઠ ૬ ઠો.

બાંખતા(વી)કહેતા, બોલતા
જશ (ના) માન કીરતી.
બાળકી (ના) છોકરી.
તોલ (ના) વકકર, બારબોજ આબરૂ.
ભુડા (વી) ખરાબ, દુષ્ટ.
ભુડુ (ના) નઠારૂં, ખરાબશબ્દ.
ખોટી (વી) નઠારી નકામી
જગ (ના) જગત, દુનીઆં.
મુરખ (ના) બેવકુફ ઠોઠ
જાણવો (ક્રી) સમજવો.
દુખીઓ (વિ) હેરાન.
બાળક (ના) છોકરો.
બોલ (ના) શબ્દ.
નકકી (અ) ખચીત.
નાર (ના) બાયડી, બઈરી.

(કવિતાની સમજુતી.) (૨)

ભુડા લોકો મોંમાથી નઠારા શબ્દ બોલી; લોકોની નઠારી ગાળો ખાય એવા મોટા બેવકુફોની જગતમાંથી આબરૂ ઓછી થાયછે. (૧) જે માણસ નઠારા શબ્દ બોલે ને સામા માણસને ગાળો દે ને પોતે ખાય, તેને અનઘડ સમજી લેવો તે આગળ જતાં બહુ હેરાન થાય. (૨) માટે જે છોકરી કે છોકરો જેવા બોલ બોલશે, તેવોજ લોકમાં તેનો ભાર વકકર વધશે. ૩

પાઠ ૭ મો.

દેશ (ના) મુલક.
ચાલ (ના) ધારો, રીત.
રીતભાત (ના) રીત રસમ.
સુરવાળ (ના) પાટલુન.
ચોરણો (ના) સુરવાળ.
પહેરવેશ (ના) પોશાક, પેહેરેલાં લુગડાં.
મારવાડી (ના) મારવાડના રહેવાશી.
ઘુમટો [ના) માથાપર ઓઢેલો છેડો મોંપર આગાડી કાડેો તે (લાજ)
ધોતીઆં (ન.) પોતીઆં
દક્ષિણી=દક્ષિણ દેશના રેહેવાશી
સાહેબલોક (ના) ગોરા લોક અંગરેજ લોક ટોપીવાળા
બખરાં (ના) બાવડાંઓ.
ઘાઘરા (ના] ઘેરવાળો ચણીઓ.
બોલી (ના) ભાષા.
ફેર (ના) તફાવત.
ભાકર (ના) રોટલી.
રોટી (ના) રોટલી.
હબશી (ના) સીધી.
ગોરી=સફેદ ઉજળી.

પાઠ ૮ મો.

સંઘરો (ના) એકઠું ભંડોળ છત, શીલક.
કણ (ના) રજકણ, કણી.
સંગ્રહ (ના) એકઠું.
રયેત (ના) પ્રજા.
સંઘાત=સોબતી સાથે.
દુકાળ (ના) મોંઘવારી અનાજ પાણી નહી મળે એવો વખત.
કોઠાર (ના) દાણા ભરી મુકવાનો કાદવનો કે લાકડાનો ખજાનો.
હેરાન (અ દુઃખી.
સુકાલ (ના) સોંઘવારી.
પ્રધાન (ના) વજીર, કરતો હરતો.
પોપડો (ના) પડ.
ગંજીઓ (ના) ઘાસ.
ખાણ (ના) અનાજ ભરી મુકવાને ભોંય તળીયા નીચે કુવા જેવા કરેલા ખાડા.
અચરજ (ના) નવાઇ.
ચંદી (ના) દાણો, ચણો.
વિના (અ] વગર સીવાય.
દુબળા (વી) નબળા મુડદાલ
જોર=શકિત, બળ, કસ.
કારણ (ના) સબબ ભેદ.
દેખાડયું (ક્રી) બતાવ્યું.
ડાપણ (ના) ચતુરાઈ.
વસે (ક્રી) રહે.
સંપે=સંપથી હળી મળી.
સદા (અ) રોજ, નીત્ય.
સરવે (વી) સઘળા બધા.

(કવિતાની સમજુતી.) (૩)

કીડી જરા કાંઇ રજકણ પડી હોય તે પણ એકઠી કરે એવી એ જનાવરની જાત જુઓ કે બધાં સાથે સંઘાતથી કેવી સદા હળી મળીને રેહેછે.

પાઠ ૯ મો.

છાંયડો (ના) ઓળો.
વડવાઇ (ના) વડના લાંબા લટકતા ફાંટા.
અસલ (અ) અગાઉનું જુનું પહેલું.
ઘટા (ના) રચના, છાયા; (ઝાડનું ફેલાવું તે)
કાબર (ના) કલકલ અવાજ કરતું કાબરૂ પક્ષી
ટેટા (ના) વડનાં ફળ.
આરામ (ના) સુખચેન વીશ્રામ.
ઇમારત (ના) ઉંચી બાંધણી જું ઘર હેલી.
થડ (ના) ઝાડનો વચલો ગોળ ભાગ.
ડાળાં=ઝાડની શાખા થડમાંથી ફુટેલી મોટી ડાળ.
ફાંટા (ના) ડાળામાંથી ફુટેલી દોરીઓ. જેવાં લટ-

કતાં મુળ.
લટકેછે (ત્રી) ટીંગાય છે લ-
ટકે છે.
ભોંય (ના) જમીન; ધરતી.
મુળ (ના) જડ.
ઓળખતાં (ક્ર) પીછાનતાં.
માંદડાં (ના) પાતરાં.
ફેલાય છે (ક્રિ) પસરે છે પ
થરાયછે.
પશુ (ના) ચોપગાં જાનવર.
રોપ્યું (ત્રી) વાવ્યું

પાઠ ૧૦ મો.

વીંછી (ના) ઝેરી જીવડો.
ડંખ (ના) ચટકો.
આંકડો (ના) ઝેરી કાંટો
વીખ (વી) ઝેર સોમલ.
કપાએલુ (ક્ર) વડાએલુ.
ચીપીયા (ના) પકડવાના પાં
ખીયાં.
ચુસવું [ક્રિ] સોસવું ચુસુ.
ચાંદી (ના) ફોલો.
સુજેલુ (કૃ) સુજી આવેલુસ-
ડી આવેલુ.
ઝેરી (વી) વીખવાળો.
ભીંત (ના) દીવાલ કરો.
ફાટ (ના) ચીરો, તડ.
ટાઢક (ના) ઠંડક.
ઉતાવળે (અ) ઝડપથી.
પીઠ (ના) બરોડો વાંસો.
દુખ (ના) આપદા.
ઉપાય (ના) ઈલાજ.
ઈજા (ના) દુઃખ વીપત.

મળે (ત્રી) જડે; એકઠુથાય
અવગુણ (ન) નુકશાન. ગે-
રફાયદો બીગાડ.
સંભાળીને (ક્ર) સાચવીનેત
પાસીને.
શીકર=ચીંતા શોચના.

પાઠ ૧૧ મો.

છોકરાઓ (ના) છોકરાંઓ.
વીલાયત (ના) અંગરેજલો-
કોનો દેશ.
ખબરદાર (વી) હોંશીયાર.
સુખી=સારી સુખયારી.
સરખી= બરાબર જેવા.
વાહાલી (વી) પ્યારી હેતવાળી
જરાએ (અ) લગારે.
રેતી (ક્રી) રડતી
કજીઆ (ન] કંકાસટંટો
સમજાવીને (ક્ર) પટાવી ફો-
સલાવીને.
ઢોર (ના) ચોપગાંજાનવર(સુ
રખ)
મોટપણે (ના) મોટીઉમર.
બાયડીઓ (ના) બઈરીઓ;
સ્ત્રીઓ.
બાપડા (ના) મરદો માંટી
ગાંડી (ના) ઘેલી નાદાનઅ-
ણસમજુ.

પાઠ ૧૨ મો.

અવાજ (ના) સાદ, સોર.
પાંજરૂ (ના) પીંજરૂ પક્ષી
ને રહેવા સારૂ બનાવેલુ
સરીઆ જડેલુ જાળીજે
વુ ગોળ.
પાળવું (ક્રી) પોષવુંરક્ષણકરવું.
અરથ (ના) માએનો મતલ
બ સ્વારથ.
દીઠો (કૃ) જોયો.
માળો (ના] પક્ષીને રેહેવા-
નુ ઠેકાણુ.
ફળ (ના) જાબુ કેરી દાડમ
જમરૂખવીગેરેલાલોમેવો
જુદાં (વી] વેગળાં છુટા
અનાજ (ના) ધાન દાણો.
મરજી (ના) ઈછા ખુશી
સમજે (ત્રી) જાણે.

પાઠ ૧૩ મો.

અતોલ (વી) ઘણુંજ.જેનો
તોલ નથી તે.
પ્રીત=હેત, પ્રીત માયા.
કાંઠલો (ના) ગળચવો.
સુણતાં (ક્ર) સાંભળતાં.
નમણું (વી) નમેલુ.
ધાક (ના) બીક ડર.
મનુષ (ના) માણસ.
અંગ (ના) શરીર. દોલ.
અથાગ (વી) ઘણુંજ.
મીઠા (વી) સારાં મધુર.
ઉપજે=થાય, પેદાથાય.
હરખ [ના) ખુશી સંતોષ
કોટે (ના) ડોકે, મળે.
ધારે (ક્રી) માને.
હેત (ના) પ્યાર.
કાઇ (વી) કાઇ ગમેતે.
કાગ (ના] કાગડો.

(કવિતાની સમજુતી.) (૪)

પોપટ પાંજરામાં બેઠો બેઠો મધુર શબ્દ બોલેછે; ને જે એ સાંભળેછે તે સાંભળનારના મનમાં ઘણીજ ખુશી પેદા થાયછે (૧) એની ડોકે કાળો કાંઠલો છે, ને નમેલું રાતું નાક છે; તેમ શરીરે બધે લીલા રંગનો છે, ને પ્રાણીની ભાક માગે છે, (૨) માણસને તે મીઠું મીઠું બોલે છે તેથી તેનાપર હેત ઘણુંજ આવે છે; માટે ઘણા લોકો હેતથી પોપટ પાળેછે પણ કાગડાને કોઇ પાળતું નથી. (૩)

પાઠ ૧૪ મો

વચન (નાં) શબ્દ સુકન.
અસર=ફળ પરીણામ.
માન (ના) આબરૂ ઇજત.
નવાઇ (ના) અચરતી.
આવકાર [નાં) આદરમાન.
નીવડવું(ક્રી) નીપજવું પાકવું
દોંગાઇ (નાં] લુચ્ચાઇ ખં-
ધાઇ.
પારધી=શીકારી પારધી
વઢવાડ (ના) લડાલડી.
લુચ્ચાઇ (ના) દોંગાઇ, ખં-
ધાઇ.
માઠું (ના) ખરાબ; નઠારૂં.
તજવીજ(નાં)તજવીજ તદબીર
સોબત (ના) સંઘાત
શીખામણ(ના)ફાયદાનીવાત
કદી (અ) કોઇ વખત પણ.
ભૂલવી (ક્રી) વીસરવી.

પાઠ ૧૫ મો

કણબી (ના) હીંદુઓની જા
ત(ખેતીનોધંધોકરનાર.)
મન(ના)કાળજી ચેટક ધ્યાન
ધન (નાં) દોલત પૈસો.
અંતકાળ (ના) મરણનો
વખત.
પુંજી (ન) દોલત, ગરાસ
દફતો.
લાચાર (ના) નાચાર.
ખેતી (ના)ખેતીવાડીનું કામ
દીકરા (ના છોકરા.
વિચાર્યું (ક્રી) ધાર્યું.
ડોસે (ના) ઘરડા માણસે
કેડે (અ) પછી પુઠે.
આખું (વી) બધું તમામ.
વાવ્યા (ક્રી) રોપ્યા.
નીપજ (ન) પેદાશ પાકી
આવક.
ઉપજ્યો (ક્રી) પેદાથયો. ની
પજ્યો.
ખરેખર (વી) જોઇએ તે-
વું, સાચું બરાબર.

પાઠ ૧૬ મો

કોણ (સ) કયા સખસે?
કીરપાળ (વી) મેહેરબાન દ
યાળુ.
સુંઘવાને=વાસ લેવાને.
પેદાકરવું (ના) જનમ. આ-
પવો નીપજાવવું.
બનાવ્યું (ક્રી) નીપજાવ્યું.
કર્યું.
ઝલવાના (વી) પકડવાના.
સઘળું (વી) બધું તમામ
ઇશ્વરે (ના) પરમેશ્વરે.
કરયા (ક્રી) બનાવ્યાં પેદા
કીધા.
ગમ (વી) સારાં વાજબી રહે
ચાલે એવા.
કોપશે (ક્રી) ગુસ્સે થશે.
દેખતાં (ક્ર) જોતાં.
જાણશે (ક્રી) સાચવે તપાસ-
ગણે.
રખવાળ (ના) બરદાશ ખા-
લાશ તપાસ.

પાઠ ૧૭ મો

ગામ (ના) જયાં કે થોડાંક
ઘરની વસ્તી હોય તે
શેહેર (ના) જ્યાંહાં કે મોટાં
મોટાં છાબંધને હાર બં

ધ ધરો હોય સારાં સારાં મોટાં ચૌટાં હોય તે.
છોબંધ (વી) ચુનાથી બાંધેલાં છાનાં.
કોટ (ના) શેરને ફરતી આસપાસ બાંધેલી મોટી છોની દીવાલ.
જથો (ના) ટોળું જાફરો
અડચણ (ના) હરકત.
હારબંધ (વી) એક પછી એક સાથે આવેલા.
સેહેજ (અ) થોડી મેહેનત.
જનાવર=જાનવર પશુ.
દરવાજા=મોટાં બારણાં.
જવલે (અ) કોઈ વખત કદાચ.
બીક (ના) ધાસ્તી ધાક
પાસેપાસે (ના) સોડે સોડે અડોઅડ નજીક
ફળીઉં (ના) શેરી મહેલ્લો.
ગામડું [ના] જ્યાં કે ઝુંપડાં જેવાં થોડાં એક ઘરની વસ્તી હોય તે.
કસબો (ના) પ્રગણાનું મોટું ગામ.
ચૌટાં (ના) મોટાં બજાર
હાટ (ના] દુકાન.
પેસવાને (વી) જવાનો આવવાનો.
ઝાંપો (ના) લાકડાં સાથે કાંટા કેરડા વગેરે બાંધી લઈને બનાવેલું બારણું
પેસનીકળ (વી) આવજા.

પાઠ ૧૮ મો

ઇંદ્રીઓ (ના) શરીરના ભાગ (આંખ નાક. જીભ. કાન, ચામડી.)
આકાર (ના) ડોળ ચેહેરો.
ધબાકો (ના) અવાજો.
માલમપડવું (ક્રી) જાણથવું.
વાન (ના) સુગંધ.
ગાડો (ક્રી) ગળ્યો મીઠાસવાળો.
ઘાસી (વી) સાફ.
સ્વાદ (ના) ચાખવું તે જરા મોમાં નાંખી તપાસવું.
મઝાની (વી) સારી.
નાંખી (ક્રી ફેંકી.
સમજો (ક્રી) ધ્યાનમાંલો
ટાઢું (વી) ઠંડું.
ઊનું (વી) ગરમ.

પા ૧૯ મો.

આંગણું (ના) બારણું. બારણા આગળની જગો.
ચોખુ (વી) સાફ, સ્વચ્છ.
કોહણું (ના) કોવડો.
રળીઆમણું (વી) શોભાવંતુ, સારૂ.
ગંદવાડ (ના) ગોજવાડો
જીવજંતુ (ના) જીવડાં મગતરાં.
એઠવાડ (ના) એઠા વાસણ જેમાં રાંધ્યું ખાધુંહોયતે
ગંદા (વી) મેલા.
ગંધ (ના) ખરાબ વાસ નઠારી ગંધ, બદબો.
ભાજી (ના) પાલો
માંદા (વી) આજારી, બીમાર, કાહેલી.
લાજ (ના) શરમ, એબ
તાવ (ન.) તાપ બોખાર
નીપજે=પાકે. પેદાથાય.
ગંધારો=દુર્ગંધનો ઢગ.
સાફ=ચોખું સ્વચ્છ.
વેગળે (વી) આઘે, દુર.
બાપડા (વી) બીચારા
ચોખાઇ (ના) સુઘડાઈ.
ગુણ=ફાયદો, આશીષત.
છોડ=છોડવો, રોપો.
છુટ=જગ્યા મોકળાસ.

પાઠ ૨૦ મો

ચીર (ના) કપડાં કીમતી લુગડાં.
બાપ (ના) આરસી.
મધપુડો (ના) મધમાખનો પુડો.
વાન (ના) દેદાર.
રચે (ક્રી) બનાવે ગોઠવે.
સજ્જન=સારામાણસ.
માપ (ના) ભરત પ્રમાણ
ચોક=મોટી ચોકડી.
શરીર (ના) દીલ અંગ.
રૂડો (વી) સારો મજાનો
દેખીએ (ક્રી) જોઇએ.
શુદ્ધ=બરાબર ખરેખરી.
ચીત (ના) મન ધ્યાન.

(કવિતાની સમજુતી) (૫)

આપણે બધી જાગ્યાઓ ચોખ્ખી રાખવી. ને લુગડાં પણ ચોખ્ખાં (ધોએલાં) પેહેરવાં વળી ઘરને ચોક પણ ચોખ્ખાં રાખવાં, કે જેથી આપણું શરીર સદા સુખી રહે. (૧) જુઓ કે મધમાખી મધપુડો બરાબર માપ રાખી બનાવે છે તેમાં કાંઈ ડાઘા કે ઓડખાપણ કશુ આપણ દેખતા નથી; તે આરશી જેવો સાફ જણાય છે. (૨) ચોખ્ખા રેહેવાથી આપણું મન ખુશ રેહેછે, ને તેથી શરીરનો દેદાર વળેછે. વળી ચાર સારા આબરૂદાર માણસ બેઠેલા હોય તેમાં ચોખ્ખાઈએ કરી (ધોએલાં સાફ લુગડાં પેહેરેલાં હોય તો તેથી) હરકોઈ માણસને ઘણી આબરૂ મળેછે. (૩)

પાઠ ૨૧ મો

સુંવાળી=પોચિ નરમ.
નાળ (ના) લોઢાના નખમારીને પગે જડવાના ગોળ પટા.
નકકર (વી) સગીન.
બરાડેછે (ક્રી) આરડેછે.
મજલ (ના) એપ, ટપો.
નિરદય [વી] ઘાતકી.
ફલંગે (ના) કુદકો.
ઓંખારેછે (ક્રી) હણહણેછે; સણસણેછે.
સીમ(ના) ખેતર ખેતરની હદ
ભેગે (અ) સાથે, એકઠો
ચરેછે (ક્રી) ઘાસ ખાયછે.
વાળ (ના) બાલ નીમાળા.
છેડે (ના) નાકે.
બોજા (ના) ભાર.
પેહેછે=ખમેછે ઉચકે છે.
ચાકરી (ના) બરદાસ, બાલાસ, સેવા.
માયા=હેત ચાહેના પ્યાર.
ચાહે (ક્રી) પ્યાર રાખે.

પાઠ ૨૨ મો.

કાતરા (ના) ભેડકા.
વટેમારગુ (ના) રસ્તેજનો, મુસાફર પંથી.
સંગીન(વી) નકકર, મજબુત
કચુકા=ઠળીયા કળીયા.
ચીકણુ (વી) ચીકવાળુ ચોટે એવું જબરૂ.
ચીચોડા (ના) ઠળીઆ.
ગોખંડા (વી) ચોડા ચાર બાજુએ સરખા.
ફોરૂ (ના) ટીપુ.
ખાટો (વી) ખટુમડો
ખટાસ (ના) ખાટોસવાદ ખાટા સ્વાદની ચીજ.
ચોમાસુ (ના) વરસાદની મોસમ.
વરસેછે (ક્રી) આવેછે.
બારેમાસ (ના) આખુ વરસ
ખપ (ના) જરૂર અગત્ય.
રોજ (અ) નીત્ય; સદા.

પાઠ ૨૩ મો.

અકકલ (ના) બુદ્ધી, સમજ
ઘણેરા (વી) ઘણી.
નેક (ના) ટેક; મોટાઈ.
માહાલે (ક્રી) મોજકરે.
વીસ્વ (ના) જગત પૃથ્વી.
તસુ (ના) બે આંગળ
મતા (ના) મા માજી.
વીખ્યાત (વી) નામીચુ.
નવ (અ) નહી, ના.
તાત (ના) બાપ; પીતા.
મોજ (ના) મઝા, ચેનબાજી
શાણા=ડાહ્યા સમજુ
દીકરી (ના) છોકરી.
નીત્ય (અ) રોજ સદા.
પર=પારકું.
ઠામ (ના) ઠેકાણુ જગો.
ફેરો(અ) નો તણો.
સામળ(ના) એક મોટા કવી

(કવિતાની સમજુતી.) (૬)

માને છોકરી (આમલીનું ઝાડ ને તેનું ફળ આમલી) નું એક નામ બુદ્ધિથી જાણવું, તેનુ તો ઘેર ઘેર ને વળી રોજ રોજ સાગ વીકથી કામ પડે છે; તેમાં મા તો એકની એકજ જગાએ રહે તે એક તસુ પણ ચાલતી નથી પણ તેની છોકરી તો બધે દેશ દેશ ભલી રીતે મોજ કર્યા કરે; વળી જુઓ કે તે છોકરીનો છોકરો (ચીચોડો) તે માનો બાપ થાય છે, ત્યારે સામળદાસ કવી કહે છે કે તમે ચતુરનર સમજી લેજો એ તો બધી પૃથવી વીષે પ્રખ્યાત છે. એટલે આમલીને ઝાડથી છોકરી આમલી, ને તેનો છોકરો ચીચોડો રોપ્યાથી પાછું આમલીનું ઝાડ થાય છે, ત્યારે એ પ્રમાણે ચીચોડાથી આમલીનુ ઝાડ નીપજ્યું, તો તે ઝાડનો બાપ કહેવાય.)

પાઠ ૨૪ મો

ચાટલું (ના) આરસી.
રતાંધળો (વી) રાતે આંધળો દીવસે દેખાય; ને રાતે જેને નહી દેખાય તે.
પોપચું (ના) આંખનું ઢાંકણ
ભમ્મર (ના) ભવાં, આંખનાં પોપચાં ઉપર કમાનના જેવા બાલ છે તે
ખાળવુ (ક્રી) અટકાવવું
રજ (ના) ધુળ, રજકણ.
છાજલી (ના) છજજુ; છાપડી.
સારે છે (ક્રી) કરે છે.
પાંપણ (ના) આખના પોપચા સાથે વળગેલા બાલ.
જણસો=ચીજો, વસ્તુ.
સરેખરો (વી) બરોબર.
જતન (ના) બરદાસ સાચવણી
ઝીણી (વી) બારીક.
કાંણો (વી) એક આંખે આંધળો.
દયા (ના) રેહેમ, મીઠી નજર
નાજી (વી) સારી
પરમેશ્વર=મોટા ઈશ્વર.
પાડ=ઉપકાર; આભાર.

પાઠ ૨૫ મો

કપાસ=રૂનાં નાનાં ઝાડ.
કહેવત=કેહેતી કાહાણી.
ઘાટ (ના) ડોળ, આકાર
બળતણ [ના] બાળવાના લાકડાં, સરપણ.
ભાખરી [ના] ઘઊંના લોટની જાડી રોટલી.
કાંતવું (વી) લાંબા તાંતણ કરવા.
લટકતાં (ક્રી) ટીંગાતાં.
કુંભાર (ના) મટોડાના વાસણ બનાવનાર.
વણવું=લુગડું બનાવવું.
ધાન્ય=અનાજ, દાણા.
કાજે (અ) વાસ્તે, માટે.
તૈયાર (અ) હાજર તરત કામમાં આવે એવું.
કશુ=કાંઈપણ, જરાએ.

પાઠ ૨૬ મો

ધરતી (ના) જમીનજુમી.
થોક (ના) જથો.
ઓઢવા (ક્રી) શરીર ઢાંકવા.
ખાંતે (ના) ખુશીથી
શીરીતે=કેમ, કઇ પ્રકારે

(કવિતાની સમજુતી.) (૭)

ખાવા અને પહેરવા ઓઢવાને પરમેશ્વરે આપણને શરીર આપેલું છે

હવે તે વડે જો મેહેનત કરીએ, તો તેમાંથી રાતાપીળા રંગ (જે જોઇએ તે) મળે (૧) જમીનમાંથી અનાજ તો બધું જથાબંધ થાયછે, પણ જો તે જમીનને ખુશીથી ખેડે નહિં તો ખાવાનું શું થાય (અનાજ કેમ પાકે?) (૨) પણ તેમ કરવાને આપણને ઇશ્વરે તેને ઇલાજો આપેલા છે પણ વાસણ અને બાળવાનાં લાકડાં વિના રંધાય શી રીતે. (૩)

પાઠ ૨૭ મો.

હાલ (અ) હમણાં.
વખત (ના) વેળા સમય.
પરઘેર (ના) પારકે ઘેર.
શણગાર (ના) શરીરને શોભે એવાં, લુગડાં ઘરેણાં ભુષણ.
સરસ (વી) સારી, મજાની.
કાં (અ) કેમ? શાણ-
અર્થ (ન) સ્વર્થ, મતલબ.
ચાકરી (ના) નોકરી.
પેર (ના) રીત, પેઠે,

(કવિતાની સમજુતી) (૮)

માટે હે ભાઇ તે (બળતણને વાસણ) તુ તૈયાર બનાવ કે કાં તે તેને બીજો કોઇ કરી આપે, કે ત્યારે તારા સ્વાર્થનું (પેટણને વાસ્તે) તે વખતે થાય. (૧) ઝાડ ઊપર લુગડાં લટકતાં કાંઇ તૈયાર નથી પણ જો કપાસ વાવી તેપરથી રૂ ઉતારીને કાંતીને વણે તો મઝાનો પેહેરવાનો પોશાક બને. (૨) માટે ગમે તે રીતે ઘેર કે પારકે ઘેર (દેસ દેશાંતર) મેહેનત જે કરે. તો ચાકરી કરતાં ભાખરી સારી રીતે પામે (મેહેનતનો બદલો પરમેશ્વર તેને આપે. (૩)

પાઠ ૨૮ મો.

દાન (ના) ધર્મ, ખેરાત.
આપદા (ના) ફીકર ચિંતા.
આંતરડી (ના) આત્માજીવ
પરોપકાર (ના) પરકલ્યાણ, પારકાપર ઉપકાર.
પુણ્ય (ના) ધર્મ દાનનું આશિષ.
આશિષ (ના) આશિરવાદ સારી દુવા.
વાપરવું (ક્રી) વાપરવું ખરચવું
સોમ (વી) બખીલ, કંજુસ કસરીઓ, મખીચુસ
કૃપણ (વી) કંજુસ.
સંઘરી (કૃ) એકઠું કરી
મુદલે (અ) જરાએ લગારપણ
નારાજી (વી) નાખુશ દલગીર
ગજા (ના) ગુંજાસ. શકિત.
ઠેએ (ના) ઠેકાણે, સારે મારગ
ગરીબ ગરબાં (વી) ગરીબ લોકો લાચાર અનાથો.
દુનીઆં (નાં) સંસાર આલમ, પૃથ્વી.
જશ (ના) માન, આબરૂ.
વાવેલું (વી) રોપેલું.
ફોકટ (અ) નકામું.
નકામું (વી) કામ વગરનું ફોકટ.
કંગાલ (વી) ગરીબ અનાથ લાચાર
મજુરી (ના) વૈતરૂ વેઠ.

પાઠ ૨૯ મો

સાચ (ના) સાચવટ સાચી વાત.
દેશાઇ (ના) જાગીરદાર વતનવાળો માણસ.

ઉઠયાં (ક્રી) નીકળ્યાં.
દાખલ (ના) ઉદાહરણ દ્રષ્ટાંત
ચપ્પુ (ના) ચાકુ, છરી.
ગમ્યો (ક્રી) પસંદ પડયો.
રૂપીયો (ના) સોળઆનાની કીમતનો રાણીની છાપનો શિકો.
છૈયાં (ના) છોકરાં બચ્ચાં
લેખણ (ના) કલમ.
વખાણ્યો (ક્રી) પસંદ કર્યો.
વેહેલો (અ) જલદી.
કાપ (ના) ચીરો.

પાઠ ૩૦ મો

સાચાબોલા (વી) ખરા બોલા સતવાદી, સાચો.
ધીરજ (ના) સબુરી શાંતી.
ગભરાવું (ક્રી) અકળાવું. બીવું, ગાભરાથવું.
ફાડી [ક્રી] ચીરી.
ખીજ્યા (ક્રી) ચીડયા. ખીજવાય.
છાતી (વી) હૈયું મન.
ચાંપીને (ક્રી) દાબીને.
વહાલું (વી) પ્યારૂ, હેતવાળુ
વાંક (ના) તકસીર ગુનો
અજાણતાં=બેચિંતા.
ઝટ (અ) જલદી, તુરત.

પાઠ ૩૧ મો

સંકટ (ના) દુઃખ આફતો.
કરોડ (વી) હજારો, (સોલાખ)
પરલોક (ના) પારકો લોક દેવ લોક.
હોડી (ના) સઢવાળો મોટો મછવો; નાનું વાહાણ
સીંધુ (ના) દરિઓ સમુદ્ર.
રાજ (ના) અમલ હાકમી ગાદી.
શુભ (વી) સારૂ, મંગળીક.
સહીએ (ક્રી) ખમીએ સહન કરીએ, વેઠીએ
દિનરાત (ના) રાતને દહાડો.
સદા (અ) રોજ, નિત્ય.
ઉપાય (વી) ઇલાજ.
નક્કી (અ) ખચીત નિશ્ચય

(કવિતાની સમજુતિ.) (૯)

આપણાપર જે દુઃખ આવી પડે તે સહન કરીને બરાબર સાચી વાત કહેવી ને બીજા લોકમાં સુખ લઈએ (સાચુ બોલેથી સુખ મળે) અને તેથી રાત ને દહાડો સુખી રહીએ. (૧) સાચુ બોલવું એ સદા સારૂ છે, જુઠુ બોલવાથી ઘણું દુઃખ આવી પડેછે; માટે તમે હજારો ઉપાય કરી જુઓ, પણ સુખ તો સાચાથીજ થાય છે. (૨) સાચુ બોલવાથી સદા આપણું કામ થાય, પણ જુઠુ બોલવાથી કદી થાય નહી; કેમકે જુઓ કે કાગળની હોડી બનાવીને તે દરિયામાં મુકો તેથી દરીયો તરાતો નથી તેમ જુઠુ બોલવાથી આપણું કામ કદી થતુ નથી. (૩)

પાઠ ૩૨ મો

ઘેટાં (ના) મેંઢાં.
કાતરવું (ક્રી) કાતરવતી કાપવું
ધાબળીઓ (ના) ઉનનુ પહેરવા ઓઢવાનું લુગડું.
કામળો (ના) ચુમાળો.
ભરવાડ=ઘેટાં ચરાવનારા
શેનો (વી) કઈ ચીજનો.
દીઠાં (ક્રી) જોયાં.
નિમાળા=બાલ વાળ.
ઉન (ના) ઘેટાંના બાલ
કામળીઓ (ના) નાના ચુમાળા.
ટાઢ (ના) ઠંડ હીમ.
બિચારાં (વી) બાપડાં ગરીબડાં.
ઉનાળો=તાપની મોસમ.
એરીવાય (અ) એ વીગેરે

એથી બીજા.

પાઠ ૩૩ મો

ઝરવું (ક્રી) વેહેવું; ટપકવું.
લીંબોળીઓ (ના) લીમડાનાં ફળ.
રોગ (ના) મરજ વ્યાધી.
પોપટી (ના) લીલા પોપટ જેવા રંગના.
પટી (ના) નાનો પટારો.
રાયણ (ના) લીંબોળીના જેવો લીલો મેવો
ગળી (વી) મીઠી.
વિખ (ના) ઝેર સોમલ.
ઓસડ (ના) દવા.
ઠેકાણે (અ) જગોએ

પાઠ ૩૪ મો

ધાન્ય (ના) અનાજ.
ડુંડું (ના) કણસલું.
ઉંબી (ના) ઘઉંના કંઠી
પૈસાદાર (વી) તાલેવંત, માતબર, ધનવાન.
કડબ (ના) જાર બાજરીના લાંબા સાંઠા.
કણસલું (ના) ડુંડું.
પુળા (ના) કડબના ભારા
બાજરીયું (ના) બાજરીનું કણસલું.
વવાય (ક્રી) રોપાય.
જાર (ના) જુવાર.
શિઆળો (ના) ટાઢની મોસમ
સાંઠા (ના) અનાજના ઉભા સોટા.
ઢોર=ચોપગાં જાનવર.
મસળેછે (ક્રી) ચોળે છે.
દળીને (કૃ) લોટ કરીને.
લોટ (ના) આટો.

પાઠ ૩૫ મો.

તલસરા=તલની શીંગ.
શેરડી (ના) ગળ્યા રસનો સાંઠો
શીંગ (ના) ફળી.
જવ (ના) એક જાતનું ધાન્ય
કઠોર (ના) મગ ચણા વાલ. વટાણા વગેરે ધાન્ય.
ડાંગર (ના) ભાત.
પોપટા (ના) ચણા ફળ.
સર્વે (વી) સઘળા, બધા

(કવિતાની સમજુતી.) (૧૦)

બાજરીના ડુંડામાં બાજરીને કણસલામાં જુવાર જોઈએ, (થાયછે) તેમ ક્યારડામાંથી ઘઉં, ડાંગર, ને જવ એ ત્રણે થાયછે (૧) તલ છે તે તલના છોડવામાં થાયછે તે; કઠોળ એટલે વાલ, વટાંણા, મગ, વગેરે શીંગોમાંથી થાયછે, તેમ ચણા ચણાફળીમાં થાયછે, ને શેરડામાંથી સાકર અને ગોળ છે. (૨) ચોમાસાના ચાર મહીના એટલે (આસાડ, શ્રાવણ, ભાદરવો ને આસો) એમાં જુવાર બાજરી તૈયાર થાયછે ને શીઆળામાં (કારતગ માગશર, પોસ ને માહા) એ ચાર મહીનામાં ઘઉં ને ચણા થાયછે. (૩)

પાઠ ૩૬ મો

ધરતી=જમીન, ભુમી.
કીલ્લો (ના) ઉંચા ગઢ બુરજ
નાળાં (ના) વહેતા ઝરાનાની નીક નદી
મરડાઆ (ના) છો પકવવાના, ધોળા.
પાહાડ (ના) મોહોટા ઉંચા સાથે જોડાઈને લાંબા ગયેલા ડુંગરો.
લુગડાં (ના) કપડાં.
તરસ (ના) સોસ.
મટાડેછે (ક્રી) દુર કરેછે હોલવે.
ખેતર (ના) અનાજ તથા ઘાસ પાકે છે તે જગો.
કાંઠે (ના) કિનારે
એકાએક (અ) એકદમ ઉ-

તાવળો.
રાન [ના] વન, જંગલ
માણેક(ના)કીમતી જવાહીર
અનેક (વી) ઘણાં બહુ.
જામફળ [ના] જમરૂખ.
પદાર્થ (ના) ચીજ, વસ્તુ
જાંબુ [ના] એક જાતનુ ઠળીઆવાળુ ફળ.
હીરા (ના) એક જાતનો ખાણમાથી નીકળતો કીમતી પદાર્થ.
વન (ના) રાન; જંગલ.
સરખી=સપાટ પાધરી.
ધાતુ (ના) સોનુ, રૂપુ, ત્રાંબુ કલાઇ વગેરે.
તપેલી (ના) પાતેલી.
લોટા (ના કળશીઆ.
લોટીઓ (ના) કળશીઓ.
પાળીઓ(ના)ચપ્પાં છરીઓ
જાત (ના) તરેહ રીત.

પાઠ ૩૮ મો

સેવા=ચાકરી બંદગી.
જંપવું(ક્રી)સુખે બેસવું ઠરવું
દાઝ (ના) વહેર ખુનસ.
જન્મ (ના) જીંદગાની અવતાર.
પજવતા (ક્રી) દુઃખ દેતાં
ઉછેરતાં (કૃ) મોટાં કરતાં.
સંસાર=દુનીયાં પૃથ્વી.
હેતવહાલા (ના) પ્યારા.
સુખીઊં (વી) સુખીઆરૂ સુખી.
વેદના (ના) દુઃખ પીડા.
ચડાવવું=કબુલ રાખવું

પાઠ ૩૯ મો

ગુણ=ઉપકાર આભાર.
અવસર (ના) વખત.
ડગમગ (અ) ડગમગ.
અમાપ (વી) ઘણો જેનુ માપ નહી.
ઘડી(ના)૨૪ મીનીટ ૬૦પળ
બરદાશ (ના) સંભાળ.
ઉમ્મર (ના) વય જીંદગી
દાસ (ના) ચાકર સેવક.
ટકતો (ક્રી) થોભતો, ઠરતો
ખાજ (ના) ખાવાનું.
લેશ (વ) જરા જરાપણ
નડીને (કૃ) નમીને.
ઉપકાર=ગુણ, આભાર
સમે (ના) વખતે, વેળા.

(કવિતાની સમજુતી.) (૧૦)

જ્યારે બચ્ચું નાનું હતું તે વખત તેનો પગ ધુજતો રહેતો નહિં અને ખાવાનું પણ બરાબર ખવાતુ નહી, તેમ પોતાની મેળે ઉઠી શકાતું પણ નહી, અને મનમાં જરાએ લાજ શરમ હતી નહી. (૧) આવા વખતે બચ્ચાંપર મા બાપે દયા આણી ને દુઃખ પોતે વેઠીને તેને સુખ આપ્યુ એ આભાર બચ્ચાં ઉપર મા બાપનો મોટો છે. (૨) કોઇ માણસ એરે વખતે જો રોજ બેબે ઘડી ચાકરી કરે તો ચાકરી કરાવનાર આખી જીંદગી સુધી તેનો દાસ થઇને રહે. (૩)

પાઠ ૪૦ મો

બાવળ [ના] બાવળનું લાકડુ બાવળના લાકડાનુ ઝાડ.
શુળ(ના)કાંટાવાળી ડાંખળી.
પુઠીયાં (ના) પૈડાને ફરતુ લાકડાનું ગોળ ચક્કર.
ફુમતુ [ના) રેશમનાં ફુલ.
ગુરસ (ના) ફીકકા.
કુંડ [ના) છોથી બાંધેલો ગોળ ઝરો.
નાપડી (ના) નાઇ, પૈડાની વચમાંનું લાકડ નું ગોળ ડુગરૂ.
રડા=બાવળની શીંગ.

ઉતરવુંડ (ક્રી) ઞોરવું.
આરા (ના) પૈડાની વચમાં ના ફરતા લાકડાના ગોળ કકડા.
આળાં (વી) ગદગદ, પચપચો, સુવાળ.
અગ્રાણું [ના] આથણું.
પુરો (વી) બરાબર.
મજબુત (વી) ચીકણું; જબરૂ.
ઝરેછે (ક્રી) વહેછે ટપકે.
ચીકાશ (ન) ચીક.

પાઠ ૪૧ મો

શેખશલા=ખોટા ખોટા બંગ ઉઠાવનાર, ચગેલા.
તુરંગ (ના) ખોટા ખોટા વિચાર બંગ.
ખોહોળા=ઘણા, મસ.
ધુણાવવું (ક્રી) હલાવવું.
માલીક (ના) ધણી; શેઠ.
ધાડવો=માટીનો મોટો ઘડો વાસણ.
વેપાર (ના) રોજગાર.
મજુર=વૈતરો, હેલકરી.
ઉઠવા (ક્રી) આવવા.
કુકડી (ના) મરઘી.
ઝારીપેટે=બહુ ઘણાજ.
એકઠા (વી) ભેગા.
ઉપજશે (ક્રી) પેદા થશે.
કમાઈશ [ક્રી] રળીશ.
પરણીશ=લગ્ન કરીશ.
કુઠી (ક્રી) ભાંગી.

પાઠ ૪૨ મો

ચણતર=ચણી લેવાનું કામ
માળી લેવું (ક્રી) નળીયાં ચઢાવવાં.
ઓશરી (ના) ઓટલી.
ઝાટુ=બંદોબસ્ત; કરાર.
હાટડાં (ના) તાકાં.
ભીંપરૂ=ઘરના ભીંય તળીયાની પેની આગળના ઓરડી.
છાવડાવવું=છા દેવડાવવી.
મોભ=ઘરના માળનો વચલો આડો થાંભલો.
વળીઓ (ના) ઝાડીઓ.
કાથી=નાળીયરની છાલની વણેલી દોરી.
પાયો (ના) મુળ; ટેકણુ.
ફગ=દીવાલ; ભીત.
પછીત (ના) પછવાડેની ભીત
પાણીઆરૂ (ના) પાણીનાં બેડાં મુકવાની ઓટલી
જાળીઓ (ના) લોઢાના સળીઆ જડેલા બારીઓ
ભો=બીક, ડર, ધાસ્તી.
પરશાળ=પહેલા ખંડનાભોંય તળીયાની જગો.
ઝટપટ=જલદી, તાકીદે.
રળીઆમણું=શોભીતુ.

પાઠ ૪૩ મો.

બીરાજવું=દીપવું; શોભાયમાન.
પાટડા=ભારવટીઆ

મજાગરા (ના) અણીઆરાં નરમાદાના ચાપડા.
સાગ=સાગનું લાકડું.
છજ્જું (ના) છાજ.
છાલાણ (ના) છા દેવડાવવાનુ કામ.
ચોરસાં [ના] ચોડા પથરચોડી ઘટ.
લુહાર (ના) લોઢાનો ઘાટ બનાવનાર.
છુટ (ના) મોકળાસજગો.
મેડો (ના) માળ.
મણા=કસર, ખામી.
છીંડાં=બડકી, વાડો.
દાદરો (ના) લાકડાના પાટીયની નીસરણી.
નીસરણી (ના) વાંસ કે વળીનો દાદર; સીડી.
ખુંટીઓ (ના) ખીટીઓ
તાકા (ના) મોટા ગોખલા.

પાઠ ૪૪ મો.

છાજવું=દીપવું.
મેનાં (ના) મધુર રાગનું
ગલીચા=જાજમ (મોટું કિંમતી બીછાનું)
ચુનાળાં (વી) ચુનાનાં ચુનો ફેરેલાં.
ફેઠેરો (ના) લાકડાના પાટીયા તથા લોઢાનાજાળી જડેલો જરૂખો.
ભુપતિ (ના) રાજા પ્રથવીપતી
નીર (ના) પાણી તેજ.

હીંચકો (ના) હીંડોળો, ઝોલો
ચીત્ર=તસવીર; છબી
સુડા (ના) પોપટ જેવા. લીલા પીછાંનો પક્ષી.
ખાટ (ના) ખાટલો.
ખુબ (અ) ઘણુંજ મજ.
રૂડાં=સારાં શોભાવંત.
ઘડયાં (ક્રી) બનાવ્યાં
રસોડાં (ના) રાંધણી રસોઇઆનાં.
રૂપાળાં (વી) શોભીતાં. ખુબ સુરતાં.
ચણ્યાં (ક્રી) ચણી લીધાં
દીસ=દેખાય જણાય;
ખુટે=ઘટે ઓછું થાય.
મીઠી (વી) મધુર; મધુરા
શુદ્ધ (વી) બરાબર; સાફ
બેઠકો=બેસવાની જગો.
અગાસી (ના) ધાબુ.
સેજ=ઢોલીઆ, પલંગ.
પ્યારી= મનની; સારી.
બીછાવી (ક્રી) પાથરી.
ભલા (વી) સારા; મજાના

[કવિતાની સમજુતી. (૧૨)

છજાં, જાળીયાં. માળીયાં ઘણાં સારાં બાંધ્યાં છે ને બારીએ નાનાં બારણાં પણ સારાં દેખાય છે; પાણીનાં બેડાં મુકવાની ઓટલાને રાંધવાની જગો પણ શોભતી બનાવી છે; ને તે ઇટથી ચણી લઇને તેપર ચુનો ફેરવેલો દેખાય છે (૧) ટાંકામાં જે પાણી ભરેલાં છે તે કદી ખુટતાં નથી તેમાંથી લોકો વાંકા વળીને પાણી ખેંચી કાઢે છે; સુડા તે મેનાનાં જેવા શાફ મધુર શબ્દ બોલે છે, જેનાં પાંજરાં પીતળથી જડી લઇને રંગેલા છે (૨) બેસવાની જગો કઠેરાને અગાસી સારી બનેલી છે ને સુવાને વાસ્તે ઢોલીઆ તથા મઝાના હીંડોળા ખાટ છે, તેમ ગલીચા મનને ગમે તેવી રીતે પાથરીને દિવાલના ઉપર રાજાઓની મોટી છબીઓ પાડી છે.

સજડ (વી) મજબુત.
હણહણવું (ક્ર) તણમણવું બોખારવું.
નસકોરાં=નાક આગળ દમ લેવાનાં બે કાણાં.
દાઢ (ના) મોંમાં બેવડા દાંત આગળની જગો
ડાચું (ના) જડબું.
વાચા (ના) માન બોલવાની સમજ.
નરસી=ખરાબ, નઠારી.
પોચો=નરમ, સુંવાળો.
જાગવે=સાચવે; તપાસે.
ટેકો (ના) આધાર, મદદ.
ઝીણાં (વી બારીક.
કકડા (ના) ટુકડા કકડા. ભુકો ચુરાદ; કકડે કકડા.
સાદ (ના) અવાજ, શોર.
બરાડે છે=આરાડે છે પોકારે

પાઠ ૪૬ મો.

ખીજવું (ક્રી) ચાયવું.
છેલાઇ [ના) છોકટાઇ વરણાગી તોર.

પાઠ ૪૫ મો.

પગરખી (ના) જોડી ખાસડી
અડફટ (ના) આંટી.
પછડાઇને=અફળાઇને.
અટવાઇને (ક્રુ) આંટી આવીને.
ભોટું (વી) ખરાબ નઠારૂ
અમથી (અ) ખાલી,
સ્વભાવ (ના) મીજાજ.
રીસાળ (વી) તામસી.
પગથીઉ (ના) ઓટલી.
ફેંકી (ક્રી) નાંખી; લાખી
કાણાં (ના) વેહ છીદરો.

ખાબોચીઓ (ના) નાનો ખાડો
બગડવા=ખરાબ થવા.
ખબર (ના) સમાચાર.
હાલ (અ] હવાલ, દશા.

પાઠ ૪૭ મો.

અદેખા (વી] કીનાખોર. બે
રવાલા.
અવતરવું (ક્રી) પેદા થવું.
કુરકુરીઆ (ના) મોટીલાં; કુ
તરીનાં બચ્ચાં
ખારીલાં (વી) તીખારવભા
વનાં.
ગેલ (ના) લાડ.
મોટીલા [ના) બોકીલાં; કુત
રીના બચ્ચાં.
આડો (વી) વાંકો; ઊંધો; ક-
હ્યુ માને નહી તે.
અજાણ્યા (વી) પારકા;
ભુરકવા (ક્રી) દાંતીઆં કરવા,
ચીડવા.
લાગ [ના) દાવ; તક.
બચકુ (ના) ડાકુ કરડવુ તે
સઘળા (વી) બધા.
જંપે (ક્રી) સુખે બેસે ઠરે.
ઊઘડે છે (ક્રી) ખુલ્લા થાય છે

પાઠ ૪૮ મો.

ખીલવી (ક્ર) પાંખડી છુટી
પાડવી.
અંગ (ના) શરીર; શરીરનો
ભાગ.
મુળીઉ (ના) મુળ જડ.
વેહે=બાકુ કાણું; છીદ્ર.

ચુસે (ક્રી) શોસે રસગળે
નરી (વી) એકલી.
પાંદડાં (ના) પાંતરાં.
કળી (ના) ખીલ્યા વગરનું
ફુલ.
બતાવું (ક્ર) દેખાડું.
વાવીએ (ક્રી) રોપીએ.

પાઠ ૪૯ મો.

લાગલાગટ (અ] રોજ.
રોજ; પાંચ સાત દીવસ
સામટા.
મનભમ=બરીગુનાંખી
ફણગો (ના) સણગો.
કળીઓ (ના) કળીઓ.
સીંચીએ (ક્રી) રેડીએ.
સમજશે (ક્રી) ધ્યાનમાં ઉતરસે; ઠસસે.

પાઠ ૫૦ મો.

વહેળો (ના) નાનો નદી ના
જુ ઝરો.
તડે (ના) તીરે, કીનારે.
ઉપકાર (ના) પાડ, આભ.
ચટકો [ના ડંખ.
બદલો (ના] અવેજ પાડ.
આબરૂ [ના) માન, ઇજત.
ઝાંપ (ના) જાળ ફાંદે.
તાણાતી [ક્ર) ખેંચાતી.
દયા (ના) રેહેમ મહેર.
વળગીને (ક્ર) બાઝીને.
દીવસ (ના) દહાડો દીન
ઝટ (અ) જલદી તુરત.
ચુકવુ (ક્રી) ભુલવુ વીસરવું.

પરમેશ્વર (ના) મોટો ઇશ્વર.

પાઠ ૫૧ મો.

ડાંગર (ના) ભાત.
ક્યારડા (ના) પાણી ભરાય-
લા નાના ખાડા.
પરાળ (ન) ભાતનું ઘાસ
છાલાં (ન.) છોતરાં.
ચોખા (ના) ડાંગરમાંથીની-
કળેલા દાણાં.
તરૂ (ના] નાના કુમળા છોડ
લાલચમ (વી) ઘણાજ.
દાણા (ના) અનાજ.
ખંખેરી (ક્ર) ઝાપટી.
ઝાડકે (ક્રી) વા દઇ કસતર
કહાડે; ઉપણે.
નીપજાવે (ક્રી) પકાવે.
ખેડુત (ના) ખેતી કરનાર.
કરનાર (વી) બનાવનાર.
ભારે (વી) મોટો ઘણો.

પાઠ પર મો.

માંજરી (વી) ભુરા ડોળાવાળી
ઘીઆળુ (વી) ઘીએ ચોપ-
ડેલુ, ઘી ઘાલેલુ.
તલપ (ના) ઠેકડો.
તીણુ (વી) અણીવાળું.
લુખુ (વી) ઘી વગરનુ
ચોખી (વી) સમજણવાળી
અક્કલવંત.
વેર [ના) દુસમનાઇ ખાર
હળવે (અ) ધીમે આસ્તે
સુજે (ક્રી) દેખાય જણાય
તરત (અ) જલદી.

ખીગાડ (ના) નુકશાન.

પાઠ ૫૩ મો.

બીકણ (વી) બીએ એવો નરમ પોચો.
અજાણ્યુ (વી) પારકુ પરદેશી કાઇ દહાડો જોયલુ નહી તે.
સોડ (ના) બાજુ પાસે.
સામુ [અ) તરફ.
બાઝા (ક્રૂ) વળગી.
ગભરાયો (વી] અકળાયો.
કાદવ (ના) કાચડ.
ઉઠાડયો (ક્રી) ઉભોકરયો.

પાઠ ૫૪ મો.

દરીઓ=સાગર; સમુદ્ર.
અગરીઓ (વી) મીઠુ પકવનાર
રાશ (ના) મીઠાના ઢગલા.
કયારા [ના) નાના ખાડા
અગર (ના) મીઠુ પાકે તે જગા
ઉસડવુ (ક્રી) સાંભરી લેવું.
કાંઠે (ના] કીનારે.
પટ (ના) પથ્થર.
ઢગલા (ના) ગંજ.
મરાડો (ના) ચીકણી માટી

પાઠ ૫૫ મો.

પ્રમાણે (અ) રીતે.
ભણીગણી=લખી વાંચી હોંશીઆર થઇ.
કોથળો (ના) પાંચ મણનો બોજો.
ઓહો=અરે! વાહ.
શેરી (ના) ફળીઉ મોહલો
નાકે (ના) છેડે છેવાડે.
મેડાઓ (ના) માળ.
ભાર (ના) બોજો.
એકીવારે (અ) એકદમ
મેલેલા (ક્રી) મુકેલા.
સોહેલથી=થોડીમહેનતે.
ડાહ્યા=શાણા. સમજુ.

પાઠ ૫૬ મો.

પંથ (ના) રસ્તો.
ખર (ના) ગધેડો.
પાણ (ના) પથર.
એંધાણ (ના) નીશાની.
લહીઓ (વી) સારા અક્ષરનો લખનારો ભોંમીયો; જાણીતો.
છેદાયછે (ક્રી) ઘસાયછે.
પંડીત=વીદ્વાન માણસ.
નીપજે (ક્રૂ) થાય; બને.
ગાઉ (ના] કોસ.
કપાય (ક્રી) મટે દુઃ થાય.
અભ્યાસ (ના) માવરો.
કાયર (અ) હેરાન દુખી.
આળસ (ના) સુસ્તી.
તોલ (અ) વજન.

(કવિતાની સમજુતી) (૧૩)

માણસ ભણતાં ભણતાં વિદ્વાન થાય અને લખતાં લખતાં સારા અક્ષરનો લખનારો બને; તેમ રોજ જો ચચાર ગાઉ ચાલ્યા કરે તો લાંબો રસ્તો હોય તે પણ કપાઇ જાય. (૧) પોપટ જેવા પશુ પણ શીખવ્યાથી શબ્દ બોલતા શીખેછે, તો કાયર થઇને જે માણસ ભણવાથી આળસ કરે તેને ગધેડા જેવા જાણવો (૨) કુવા ઉપર જે કાળા મોટા પથરા, તે રોજ પાણી ભરવા જતાં દોરડાના ઘસારાથી ધીમેધીમે ઘસાઇ જાય છે એ નીશાનીનો દાખલો લેઓ (એટલે પથરા ઘસાયછે) તો ગમે તેવો કોઇ મુરખ માણસ હશે ને તે મહેનત લઇ શીખવા માંડશે તો તેને શું નહિજ આવડશે? ના આવડશે. (૩)

પાઠ ૫૭ મો.

જંગાલ=ત્રાંબાનો કાટ.
જસત) સફેત રંગના
સીસુ } ધાતુ કાટ.
કાટ) કાટ.
દીઠામાં (ક્રૃ) જોવામાં.
નરી=સ્વચ્છ ચોખ્ખી.
જવલ્લે (અ) કોઈવખતક-
દાચ.
દેવતા=અગ્ની.
ગાળે (વી) પીગળાવે.
ચોખ્ખી=સાફ સ્વચ્છ
ભારે (વી) વજનમાં ઘણી
ચળકતા (વી) ઝળકતા.
માંજીને (ક્રૃ) ઉજળવીને
ઝાંખુ (વી) તેજ વગરનું
નરમ (વી) પોચું.

પાઠ ૫૮ મો.

ગદીઆણો (ના) ૧૬વાલ અ
ડધો તોલો.
ઓગળવું (ક્રી) પીગળવું
વરક (ના) સોના રૂપાનાં છેક
પાતળાં પાનાં.
પાતરાં (ન) ધાતુને ટીપીને
પાતળાં કરેલાં તે.
ટીપી (ક્રૃ) ટપેરી.
રજ (ના) કણ કણી.
તાવ (ના] આખો કાગળ
ચિકાશ (વી) ચીકણી.
વાળ (ના) બાલ; નીમાળા
મસ (વી) ઘણા બહુ
તાપ (ના) ગરમી.
આંચ (ન) ઝાળ.
પાદ (ના) કામ.

પાઠ ૫૯ મો.

ડોસો (ના) ઘરડો માણસ
અચંબો (ના) નવાઈ.
છેડવું (ક્રી) અડકવું.
પુરો (વી) બરાબર.
સંપ (ના) એક મત; એક
દીલ.
કને (અ) પાસે ગોડે.
ભરડી [ના) બચકી.
મંગાવાને=અણાવીને.
કારણ=સબબ, મતલબ.
બળ (ના) જોર; કશ.
સંપ સંપીને=હળી મળીને.
નબળા [વી) કમજોર.

પાઠ ૬૦ મો.

ટીખળી (વી) અટકચાળુ.
ટીખળ કરે એવું તોફાની
અટકચાળાં (વી) આડાં અ
ડવળાં કરે તે
અડપલાં (વી) અટકચાળાં
કામ
નીરાંત (ના) ચેન સુખ.
ગલોફાં (ના) ગાલ ડચાં
ઝુમકા (ના) ફુદકા
માંકડાં (ના) રાતા મોનાંવાં
દરાં
વગડામાં (ના) વનમાં.
ઉઘાડા (વી) ખુલ્લા.
ચીડાય (ક્રી) ખીજવાય.
વીટાળીને (ક્રૃ) લપેટીને.
લટકાવાને=ટીંગાવીને.

પાઠ ૬૧ મો.

બાયડીઓ (ના) બઈરાંઓ
રંડાળ (વી] પાપી દુષ્ટ.
સાહેદ (ના) શાક્ષી.
ઈનશાફ (ના) ફેંસલો.
અરે (ના) હાય ફીકર.
દશા (ના) હાલ હવાલ.
ગળેપડું(વી)બાઇ પડું લુચ્ચી
પકડે.
વઢવાડ (ના] લડાલડી.
જણીએ (ના) બાઈએ.
ફરીઆદ=અરજ રાવ દાદ
કકડા (ના) ભાગ કકડા.
બરાબર (વી) સરખાં.
હુકમ (ના) ફરમાશ.
છાનામાની (વી) ઘાટેઘાટ
રેઢાવું (ક્રી] છાનું મુકું.
બગાડ (વી) સાચી ખુદ.
હવાલે કર્યો=સોંપી આપ્યો;
તપસી આપ્યો.

પાઠ ૬૨ મો.

વેળા (ના) વખત; સમય
અઠવાડીઊં (ના) આઠ દહા-
ડાની મુદત.
ધ્યાન (ના) ચંત સુરત.
અંગરેજ=ગોરા લોક ટોપી
વાળા; શીનોર.

પાઠ ૬૩ મો.

પોહોર (ના) ત્રણ કલાક.
મહીનો (ના) ૩૦ દહાડા
આથમે=અસ્ત પામે ઘેરજાય

મધરાત=વચલી રાત.
પખવાડીઉ (ના) પંદરવાડીઉ

પાઠ ૬૪ મો.

વા (નાં) પવન.
શીશી (ના] કાચની નાની બાટલી.
વીંજણો (ના) પંખો,
વાયરો [ના) પવન, વા.
બફારો [ના) પસીનો પરસેવો
પવન (ના) વાયરો.
વાસીને=દઈને ઢાંકીને.
લોટા (ના) કળસીઓ.
થીર (વી) હાલેચાલે નહી જે એકની એકજ જગ્યાએ રહે તે.
બોળયો (ના) ડબોળ્યો.
બદલે (અ) જગોએ.
દબાવે (ક) બોળી.

પાઠ ૬૫ મો.

લેહેર (નાં) વમળ; લીસોટા
ગતી (ના) શક્તિ, બળ.
ધ્રુજવુ (ક્રી) હાલવું; કાંપવું
પ્રવાહ (વી) પાણી જેવી નરમ
જુગતી (ના) તદબીર. હીકમત
નાદ (ના) અવાજ; સાદ
ઇશારત [ના) ચીન્હ નીશાની શાન.
સાદ (ના) અવાજ.
કુંડાળાં=ગોળ ચકરડાં
ઉપરાઉપરી [વી) એક પછી એક.
હેઠે (અ) આવે; ફરે,
કબાલો (વી) હરેક મુકરર કરેલો.
અથડાય [ક્રી) અફળાય
ઘાટ (ન) ડોળ (ઘડીને કરેલો બનાવટ)
બેહેરા (વી) કાને સાંભળે નહી તે.
ઘડપણ [ન] બુઢાપણ.
જન્મબેહેરા [ન.] જનમ્યા ત્યારથી બેહેરા.
મુગાં (વી] મોહોડે બોલી શકે નહી તે.

પાઠ ૬૬ મો.

ટાટ (ા) શણનું કાપડ.
કાગદી (ના] કાગળ વેચનારો
ઘુંટવું (ક્રી] મોહોરો હથોઆ-ક લીસુ કરવું.
બેળ (ના] લહી.
ઘા (ન) ઘાયા, દરેગો.
તા (ના) તાવ આખોકાગળ
સાહેબખાના (ના) ઉંચા સાહેબલોકોને વાપરવાજેવા
ડોવીદેવું (ક) ડુબાવવું. બોળી કાઢવું.
તાવ (ના) આખો કાગળ
ફટકડી (ના) ફટકી.
ચાલણી (વી) ચાળણી ઝીણા ઝીણા વેહેવાળુ ચાળવાનુ વાસણ.
પલાળી (ક) ભીનાળી.
સફેત (વી) ધોળુ ઉજળુ
ઢાંકીને (ક) બંધાઇને.
કકરા (ી) હાથ ફેરવી અને જોવામા લાગે નહી તે.
ચોખા (ના) સાફ; છુટેલા.
ઊંચા (વી) સારા કીમતી

પાઠ ૬૭ મો.

મુરખાઇ (ન) બેવકુફાઇ.
દેશાવર (ના) પરદેશ દેશાંતર
ફાળ (ના) ધ્રાશકો ફીકર.
ઝળઝળીયાં (ના) આંસુ.
ડોકમોટ (વી) મુરખ; અણઘડ
અભણ (વી) વગર ભણેલો મુરખ.
નામુ (ના) નામ; દફતરીકામ.
માઠી=ખરાબ મુવાના.
ખબર (ના) સમાચાર. સંદેશા
ઠેકેલીને (ક) ફોડીને.
રુઓછો (ક્રી) રેડોછો.
પછવાડેથી (અ) પાછળથી; પછવાડેથી.
પસ્તાવો (ના) અફસોસ.
લાજી (ક) શરમ ઇ લજવાઇ

પાઠ ૬૮ મો.

અભીમાન (ના) અહંકાર.
નીશાની (ના) એંધાણી ઇશારત.
સરદાર=સરદાર ઉપરી.
અસાર (વી) સાર નહી તે નકામુ.
રાય (ના) રાજા.
વેહેમ (વી) શક સંદેહ.
ઉર (ના) દીલ મન.

બકવું (ક્રૃ)નકામું લવારો કરવો

સારઅસાર (વી) સારી નઠારી વાત; સારૂ નઠારૂ કામ

અક્ષર (ના) હરફ: હરકત.

અપાર (વી) ઘણોજ, જેનો પાર નહી.

જગ (ના] જગત, પ્રથ્વી.

વડી (વી) મોટી.

શીખામણ(ના)ફાયદાની વાત

(કવિતાની સમજુતી) (૧૪)

મુરખને માથે કાંઇ શીંગડાં ઉગાને તેની નાશાની હોતી નથી પણ જેને સારા નરસાનું કશુ ભાન નથી તેનેજ મુરખ સમજવો (૧) જેને એક હરફ પણ લખતાં વાંચતાં આવડે નહી (કાળા અક્ષરને કુટી મારે) ને મનમાં અહંકાર ઘણોજ રાખે તેવા માણસને પ્રથ્વી ઉપર બધા મુરખાઓનો સરદાર સમજવો (૨) મોટી મોટી વહેમ ભરેલી ઘણી વાતોનો તો લવારો કરે, પણ તે મુરખનો રાજા માંહેલા શીખામણ સાંભળતો નથી. [૩)

પાઠ ૬૮ મો.

વઇતરૂ=મેહેનત મજુરી

આળોટવું (ક્ર) ગેલાંટ ખાવા; ગડબડવું.

અમીર (વી) મોટા માણસ

દાભડો (ના) ખાડો.

ધારજ=મજુરી સાતી

ખમી=સહી સહન કરી

હઠે (ક્રી) પીછુ ફરે દાબે હારે

મરજી (ના) ઇછા; ખુશી

દેખાદેખી (ક્રૃ) જોઇને.

ડોક (ના) ગરદન ગળુ.

ભાર (ના) બોજો.

લાજ (ના) શરમ.

સીધી (વી) પાધરી.

પાઠ ૭૦ મો.

ડેલુ (ના) તપેલો.

ખ્યાલ(ના)ગભ્બર પૂઇસાદાર.

પુરૂ=બરાબર પેટ ભરીને

છોડવા (ક્રી) મુકવા મેલવા.

દેખાયો (ક્રી) જણાયો.

ખોતરતો (ક્રી) ખોદતો ખણતો.

મેદ (ના) કારણ; મ.મ.

ધન (ના) પઇશા; દોલત.

ચરૂ (ના) તાંબાનો બે કડાવાળો દેગડો.

પાઠ ૭૧ મો.

રેતુર (ના) એક જાતનો મેવા પીરપના આકારનો થાય છે.

અદખદનુ (ક્રી) ઉનુઉનુ અભેટીઆં(ના)રેશમીલુગડાં

હીરાગળ (વી) રેશમી.

પટઞરૂ=એક જાતનો જીવડો

ગજીઆણી (ના) ગજપનાનુ રેશમી કપડું.

તાંતણો (ના] વાર.

મુગટાં (ના) કોરણ વાળાંહ લકાં અભોટીઆં.

મશરૂ (ના) રેશમી કપડું

કોશેટા=ગોળ લાંબી દડી.

હીર (ના) રેશમ.

કીડા (ના) લાંબા જીવડા.

ભાતભાતના(વી)જાતજાતના

કીનખાબ (ના) કસબના બુટ વાળુ રેશમી ઉંચું કપડું.

પાઠ ૭૨ મો.

આખલો (ના) મોટો સાંઢ

મચ્છર (ના) ગણગણતો જીવડો.

માતેલો (વી) જબરો ધરાયેલો મજબાલો.

નબળો=કમજોર લુલો.

સાંઢ (ના) આખલો ગોધો

આંટો (ના) ચકર, ફેરો.

તોબા (ના) કાયર ઢાળો.

તુચ્છ (વી) હલકો નીચ.

અહંકાર (ના) અભિમાન

ધરાઇને (કૃ) તરપત થઇને
ગણગણતે (કૃ) ગૂનગુનું ક-
રતો.
નીચ (વી) હલકો તુચ્છ.
જબર (વી) જોરાવર.
પલક (ના) પલક્ષણ.
કચરી (સ્ત્રી) કચડી છુંદી.
પછાડે (ક્રી] અફળે.
વેદના (ના) દુઃખ- પીડા.
ગાંડો (ના) દીવાનો; ઘેલો.

પાઠ ૬૫ મો.

કરોળીઓ (ના) જાળમાં રે
હેનારો જીવડો.
હરાવવું(ક્રી)ફાવવું જીતીલેવું.
બહેકવું (ક્રી) છાકીજવું વધ-
રે બોલવું.
જાળુ (ના) ફાંદો; ફાંસો.
જીતવું (ક્રી)જીતીલેવુંહરાવવું
ફુલાઇ=અહંકારે ભરાઈ
શેર (ના) ૪૦રૂપીઆ ભારનુ
વજન.
સાંઢીઓ [ના] સાંઢ.
બરોબરી (વી) સરખા સર-
ખી હરીફી.
ગરવ (ના) અહંકાર.
હસવા (ક્રી) મજાક કરવા.
નજ (અ) નહીં ના.
ફાંફા (ના) ખોટી મહેનતે વ
વલા.
અટવીટો (ક્રી) અંટીમાંઆ
વતો.
જીતના (ના) જીતી લેનારક

તેહ પામનાર.
કેવળ=બીલકુલ તદન.

પાઠ ૬૪ મો.

કોમળ=નાજુક કુમળ.
રમુજી (વી) ખુશી લાગેએવું
ચંચળ (વી) હોંશીઆર.
પટા (ના) લાંબે ટા કાપા.
રૂવાટાં (ના] ઝીણા ઝીણા
બાલ.
ચિતારો=ચીત્ર પાડનાર.

પાઠ ૬૫ મો.

છેતરવું (ક્રી) ઠગવું.
પાપ (ના) નઠારૂ કામ; નઠા
રા નામનો.
દડાઓ (ના] પડાઓ
ચુકવવું (ક્રી) ખસેડવું.
સંતાડવું (ક્રી) છુપાવવું.
કરડી (વી) આકરી; સખત
નાત=જમણવાર; વરો.
બગડયુ (કૃ) તપત ભ યો
સરત (ના) નીશા; ધ્યાન.
છેતરાઈ (ક્રી) ઠગાઈ.
વાહલી (વી) પ્યારી.
નાનપણ (ના) બચપણ.

પાઠ ૬૬ મો.

ઘડી (ના) ૨૪ મીનીટ.
પળ (ના) લેહેજો.
તરતું (ક્રી) અતરંગર હેતુ
મંદિર=દેરૂ દેવસ્થાન-
ટંકોટંક (વી) ઘડીએ ઘડી.
જોશી=જ્યોતિશ વિદ્યા જા-
ણનારા.

કંપીજવું (ક્રી) ધ્રુજીજવું.
કોષ્ટક (ના) કોઠો.
મ પ= ભારત; પરમાણુ.
ચાતરતા (સ્ત્રી) કામમાં આ-
ળતાં.

પાઠ ૬૭ મો.

ભારે (વી) કીમતી મોંઘી
મોહોર (ના) પંદર રૂપીઆ-
ની કીમતને સોનાનો
નાનો શીકો.
કમખ=જર ઝીનખાબ.
પાલવ (ના] કોર.
વેઢ (ના) [illegible]ળીઉ.
કંદોરો (ના) કેડે ઘાલવાનુ
ઘરેણું.
કીમ્મત (ના) મુલ ભાવ.
ઉપડે (ક્રી) ઉચકાય.
સુંદર (વી) સારાં મજાનાં.
કંઠી=સોનાની સાંકળ.
તાલેવાન (વી) પઇસાદાર.
તોઇ (ના) ફીટ.

પાઠ ૬૮ મો.

નાખુશ (વી) દલગીર.
ટટાર (વી) સીધો પાધરો
ખુસી (ના) હરખ; સંતોષ.
પોતીકા (સ) પોતાના.

પાઠ ૬૯ મો.

વાચા (ના) સાન બોલવા-
વાની સમજ.
ભાન (ના) સમજ અક્કલ
શા (અ) વાસ્તેકેમશાને માટે
પુણ્ય (ના) ધરમ દાનનુ

આશીશ.
કશુ=કાંઇપણ જરાએ.

પાઠ ૮૦ મો.

કાંચળી (ના) કાપડું; બાયડીનું ચોળી જેવું પહેરવાનું કપડું.
પીયર (ના) બાપનું ઘર.
મોસાળ (ન) મામાનું ઘર.
હેત (ના) પ્યાર, સ્નેહ.
હરખ (ના) ખુશી આનંદ
ઠેસ (ના) ઠોકર, ખતા.
પલળી (ક્રી) ભીનાઇ.
બગડી (કૃ) ખરાબ થઇ.
રીસ (ના) ગુસ્સો તામસ.
રેતડી (ક્રી) નરમાડી.
વાંક (ના) તકસીર ગુન્હો
બાપડી (વી) બીચારી ગરીબ.
બાડી વાંક.

પાઠ ૮૧ મો.

નારે (ક્રી) બદબોઇ કરે.
બળવંત (વી) જોરાવર.
કલેશ=કજીઆ; કંકાસ.
હસતાં (કૃ) હળીને રેહેનારા
સંપી=સંપકરી હળીમળી.
સુખચેન=મજા, સંતોષ.
શોક=દલગીરી પસતાવો.
ઘટે (અ) ઓછા થાય.
લેશ (વી) જરા જરાપણ
ગીતો (ના) બાયડીઓ રાગ કાઢીને ગાયછે તે.

(કવિતાની સમજુતી.) (૧૫)

આપણે બંનો ભાઇને બેહેન હળીમળીને સંપથી રમીએ તો ઘણુ સુખ થાય, લઢીવઢીને કંકાસ કરીએ તો જીવને ઉચાટ થાય આબરૂ ઓછી થાય ને વળી લોક પાછળ બદબોઇ કરે (૧) જે આપણો બાપ (ઇશ્વર) મોટો જોરાવર છે તે ઇશ્વર હમે સઘા હળીમળીને રહીએ એવું તુ કર, કે જેથી નીરંતર સુખમા દહાડા જાય અને કોઇ દહાડો જરા પણ કજીઆ કંકાસ થાય નહી (૨) જે છોકરાં એક બીજા સાથે હળી મળીને રહેતા હોય, તે કોઇ દહાડો સામા સામા લડે નહી, તેઓ સાથે રમીજમીને ગીતો ગાયછે, તેથી તેમની માતા મનમાં ઘણી ખુશ થાય છે. (૩)

પાઠ ૮૨ મો

ટપકાં (ના) ઝીણાં ટીપાં.
ઘુમસ (ના) ધુંમસ; દગ.
ઝમવું (ન) ચવાવું.
બરફ [ના) ઠરીને બંધાઇ ગયલુ પાણી.
કરા (ના) હવામાંથી કકડું પડતાં બંધાયલુ પાણી.
રૂપ (ના) ડોળ; કાનતી.
ઠીબ (ના) માટીની ગાગર કે માથીઆને. બંગેલો ના-
ચલો ભાગ.
વગળ (ના) બફ કેવાળ
તાલક=ઢાંકણું; ચહાની રકાબી.
ગગન (ન) આકાશ.
ઠાર (ના) ઠંડ, હીમ.
વેગળેથી (અ) આઘેથી.
ઝાકળ (ન] સરદી ઓસ.

પાઠ ૮૩ મો

મધ્ય=વચલા વાક્યના સાધારણ.
પુષ્કળ (વી) ઘણું બહુ.
ડાભ (ના) ઉનો ચપકો.
બરડો (ના) પીઠ વાંસો.
સાંધા (ન) કટકા
પાંસળીઓ (ના) પાંસા તરફની હાડકીઓ.
ટેકીટેકીને (અ) અઘેલીને; ટેકો દેઇને.
જડબું (ના) ડાચુ.
ઝેરી (ની) વીખવાળુ
થેલી (ના) કોથળી.

ભેળુ (વી) સાથે.
જખમ (ના) કરડેલી કે વાગેલી જગો.
પસરે (ક્રી) ફેલાય.
ઘટતાં (વી) લાયક; જોઈએ તેવાં.

પાઠ ૮૪ મો

સીંહ (ના) જનાવરના રાજા; મોટુ ચોપગુ પશું
જીવતદાન=નવો જનમ.
મહારાજ (ના) મોટા રાજા રાજાધીરાજ.
કાલાવાલા (ના) ખુશામત, વારેવારે કરગરીને કહેવું તે.
સામર્થ (ના) જોર; બળ
છાયા (ના) શીળે ઓળે.
દોડાદોડ (ક્રૂ] દોડ ધામ નાસાનાસ; ઢીંગામસ્તી.
ગુનો (ના) અપરાધ; વાંક.
માફ (ના) ક્ષમા જવાદેવું.
ચાકરી (ના) સેવા.
ટાળીશ (ક્રી) મટાડીશ.
શેખી=પતરાજી; વડઈ.
વન (ના) રાન; જંગલ.
ગરીબડો=કંગાળ; રાંક.
ઘેલા (વી) ગાંડો; નદાન.

પાઠ ૮૫ મો

હાજર (ના) તૈયાર.
તરણું (ના) તખલું.
બજાવશે (ક્રી) કરશે.
દાસ (ના) ચાકર; સેવક.
જાળ (ના) ફાંદો.
છુટ્યું (ક્રી) નીકળાયું.
અકળાયો (ક્રી) ગભરાયો.
બુમો (ના) પોકાર; ઘાંટા.
બદલો (ના) અવેજ પાડ.
કાતરી (ક્રી) કરડી.
પ્રસંગ (ના) વખત સમય.

પાઠ ૮૬ મો

ગાંડીયે=ફગાડીમોટી.
રેસા (ના) દોર કુચાં
રેષાં (ના) કાંઠા ફરચાં.
સુતળી (ના) સણના રેસાની દોરી.
ટાટપટી=સુતળીનાંટાટ.
દીવાસળી (ના) દીવા કરવાની સળી.
માણસપુર (વી) માણસ જેવડાં, માથોડાપુર.
ઝાંઝા (વી) ઘણાં બહુ.
ઉપાડી (ક્રી) ઉચકી.
મરડીને (ક્રૂ) આમળીને

પાઠ ૮૭ મો

શિયાળ (ના) શિયાળનાં બચ્ચાં
ભુંગળાં (ના) નળાં.
વાઢ (ના) શેરડી ઉગેલી તે જગો ખેતર.
પોલ (ના) પોલ સુકા ખાંડે.
ખાંડેર (ના) ખાંડિયેર.
મેદાન (ના) લાંબી પોળી ખુલ્લી જગો.
ચોગીથી (ના) ચુપકીથી
ટોળાં (ના) જથ્થો.
મુએલાં (ક્રૂ) મરીગયેલાં.
કુકડા (ના) મર્ઘો.
નુકસાન (ના) બિગાડ.
એકાંત (વી] એકલાં.

પાઠ ૮૮ મો.

લોભીઓ [ના) લાલચુ માણસ.
જમણવાર=નાત વરો.
પડપૂછ (ના) તજવીજ, તલાશ.
લાભ (ના) ફાયદો નફો.
તપેલાં (ના) પાતેલાં.
સંભાળી (ક્રૂ) સાચવી. તપાસી
વિયાય (ક્રૂ) જણ્યાં.
બચ્ચાં (ના] છોકરાં.
ભુલથી (ના) ગફલતથી.

પાઠ ૮૯ મો.

ધુતારા (ના) ધુતીલેનાર. સમજાવી લઈજનારા.
નાદાન (વી) ઘેલો અણસમજુ
આદમી (ના) માણસ.
ફરીને (અ] બીજી વખત.
નાત=જમણવાર, વરો.
ખપ (ના) જરૂર, કામ.
ચુપ (ના) મુગો અબોલો.
વસતા (ક્રી) રહેતા.

પાઠ ૯૦ મો.

ભીંડા (ના) શણને મળતી જાત.
વાણ (ના) ભીંડાના રેસાની દોરી.

ગરીબ (વી) પૈસા વગરનાર ક, નીરધન.
ટકાઉ (વી) મજબુત.

પાઠ ૯૧ મો.

ખુંધ=ઢેઢો મોટેકરો.
રણ (ન] રેતીનું મેદાન.
રેતાળ (વી રેતીવાળી.
ચરબી (ના] જનાવરના ચામડાના પાતળા પડમાંથી જે ચીકણી ઘી જેવી વસ્તુ નીકળે તે.
સંદેહ=સમાચાર, કેણ.
પોષણ (ના) ગુજરાન
મુસાફેરી (ના) ગાડીઓ કે પગે ચાલતા એક દેશથી બીજે દેશ જવું તે
સાંઢણી (ના) ઉંટની માદા (ઝડપથી ચાલનાર ઉંટ)
તરેહવાર=અજબરીતનુ ઓર તરેહનું.
ઝડપ=તાકીદ, ઉતાવળ.
બાવળીઓ (ના) બાવળના કાંટાનું ઝાડ,
સંકડાશ (કૃ) સંકોચાઈ દ. બઈને,

પાઠ ૯૨ મો.

વનસ્પતિ (ના) લીલોતરી
વેલા [ના) ભોંયપર પથરાતો છોડ;
બટાટા (ના) આલુબડા.
તાંદળજો (ના) તાંદળીઆની કે ચોલાઈની ભાજી.
સુરણ=એક જાતનો કંદ
મેથી (ના) મેથીની ભાજી
રતાળુ=એક જાતનો કંદ.
તળવું (ક્રી) તેલમાં વઘારવું
પોઈ (ના) પોઈની ભાજી.
સકરીઆં (ના) મીઠો કંદ.
અળવી=અળવીની ભાજી.
બાફીને [ક્રી પાણીમાં રાંધીને
કુમળ=નરમ સુવાળી.
ચડે [ક્રી) પકાય રંધાય;

પાઠ ૯૩ મો.

સેકરો (ના) મગરુએ
અગથિઓ (ના) અગથિઆના ફુલનું.
કડો=કડના ફુલનું ઝાડ.
લાલવા (ના) મીચદાણા.
ફોલીને (કૃ) છોલીને.
સુધાં (અ) સાથે.
રીંગણાં (ના) વેંગણાં.

પાઠ ૯૪ મો.

તાર (ના) સામો કીનારો.
માછી (ના) ઢીમર માંછલા પકડનારો.
સઢ (ના) ખાદીએ બાંધી લાકડી સાથે સીવીને વહાણ ચલાવવા સારૂ બાંધેલા તે.
ખારવા (ના) ખલાસી.
મછવા (ના) નાની હોડી.
હંકારવું=પાણીમાં ચલાવવું
શીધું=ખાવાનું બધું.
હલેશાં (ના) સાટવા.
સામાન (ના) ચીજો.
તોપ (ના) મોટી બંદુક.
ચાદર=ખાદીની પીછોડી
ભાગ્યે=મુશકેલાઈથી.
સમાય (ક્રી) માઈ.

પાઠ ૯૫ મો.

રીંછ (ના) બીયામનું બાલવાળુ જાનવર.
બિયામણું (ના) ભયવાળ.
મધમાખ (ના) મધકરનારી માખી.
મધપુડો(ના)મધમાખનોપુડો
મજબુત (વી) જોરાવર.
ભાવે (ક્રી) સ્વાદ લાગે-
રાની (ના) જંગલમાંની.
ભોગ (ના) કમ બખતી.
ચટકા (ના) ડંખ.

પાઠ ૯૬ મો.

બચરડાને (કૃ) કચરડાને.
જવલે=કોઈ વખત.
ભમતાં (કૃ) ભટકતાં.
થાક (ના) મેહેનત, શ્રમ.
પીઠ (ના) બરડો, વાંસો.

પાઠ ૯૭ મો.

હલકી=થોડી કીમતની.
મેળવણી (ના) ભેગે.
કંસારા (ના) ધાતુના વાસણ બનાવનારા.
કલાઈગરા (ના) કલાઈનાવાસણ બનાવનારા.
ઝાલી (કૃ) રાખી.
વાળીએ (ક્રી) મરડીએ.

દોહણી (ના) કલાઈઓ છાસની તામડી.

પાઠ ૯૮ મો.

ગોળીઓ (ના) શીસાની સખોટી.
છરા (ના) નાની નાની શીસાની ગોળીઓ.
બંદુક (ના) નાની ટોક.
કાંતીલોઢુ=ચીનાઈલોઢું.
વોહોરા (ના) હોરા લોકો.
કાંસુ (ના) એક જાતની બરડ ધાતુ.

પાઠ ૯૯ મો.

રત (ના) મોસમ વખત.
કુંપળ=ફણગો, અંકોર.
મોહોર (ના) આંબાના ફુલ.
ટેટી (ના) ખડબુચાં.
આંબાગાળો=કેરીગાળો કેરીનો રસ કાઢીને. જમવા સારૂં ભાઈ બાંધું જમવા તેડવાને.
તરબુચ (ના) એકજાતનું ગ. સદારે બુરા કોળા; જેવું મોટું ફળ,
કલોલ (ના) ચેનબાજી.
ટહુકા (ના) મધુર શબ્દથી બોલવું તે.
રાએણ (ના) લીંબોળીનાજેવા મેવા.
બપૈયો (ના) પક્ષીને.
કોયલ (ના) કાળુ મધુ.
રાગનુ પક્ષી.

પાઠ ૧૦૦ મો.

ઘમઘોર (વી) ચડી આવેલું તે, ઘેરાઈ ગયલું.
વીજળી (ના) વીજ.
ચમકારા (ના) ઝબકારા.
કડાકા (ના) અવાજ
ગરજના (ના) ગડગડાટ.
કાટકો (ના) મોટો અવાજો.
પુર (ના) ભરતી, રેલ, પાણીનુ આવવું.
હેલી (ના) ઝડી; વરસાદ બે ચાર દીવસ સામટો આવે તે.
દુકાળ (ના) અન જ પાણી નહી મળે એવા વખત; કટી મોઘવારી.
તર (ત્રી) તરપત થાયકે બરાબર પડેલી

પાઠ ૧૦૧ મો.

કપાસીયા=કપાસનાં બી.
ઠુંઠવાવું=ટાઢે સીકડાવું.
કાલાં=કપાસના જીડવા.
ડગલી (ના) નાની એવડી અંગરખી.
ઠીમ (ના) ટાઢ ઠંડ ઠાંઠ
તેજનો (ના) મશાલો.
ઝગડી (ના) કાણાં કાણાં વાળુ મ ટીનુ વાસણુ.
કુડાળુ=ગોળ ચકરડું.
તાપણી=ધાસ બનોડા વગેરે કરાંડીને બળતુ.
મહામહા=ઘણુ ઘણુ.

પાઠ ૧૦૨ મો.

દુશ્મન (ના) શત્રુ; વેરી
ચુડા=બાયડીઓ હાથે પહેરે છે તે.
રમકડાં (ના) બાળકને રમવાના ચીજો.
ફેંપાડે (ક્રી) ફેંકે
અટપટી (વી) અઘરી છુટે નહી એવી.

પાઠ ૧૦૩ મો.

છત=સીલક; સંઘરો.
ભઠી [ના) દેવત નો આરો.
ગોતર (ના) અનાજનાં છાલાં છાતરાં વગેરે.
કણસવું=ચોળવું.
લોહો=લબકો; લચકો.
પગો (ના) ઝીણી રેત.
ચોકઠુ=ચોખંડો સંચો.
આજગ (આ) આતરંગ હાલે નહી એમ
જરૂર=ખપ; દરકાર

પાઠ ૧૦૪ મો.

કેલ (ના) કેલ. છો, કે મટી નેપલાળીને ગારેકરેલોતે
મટોડુ=ચીકણી માટી.
આશારે (ના) આશરે.

પાઠ ૧૦૫ મો.

ખલસી [ના) ખારવા.
વેહેરવુ (ત્રી) કરવત વતે ચીરવું પાટીઆં પાડવાં.
કામઠાં (ના) વાંસને ચીરી.

ને બે ભાગ કરેલા તે
કગાઇ(ના)લાકડાં વેહેરનારો.
મહોતીઆં (ના) નેવાં આ-
ગળની પટલી
સરડવું (ક્રી) કામડાં ભરી
લેવાં.
પકીઆ (ના) લાકડાંની પા-
તળી ચીપો.
વળી (ના) સાકડી.
ભારોટીઆ (ના) પાટડા
ભગ (ના) ગે, સાકટો
ઢાળ (ના) નીચો ઢોળાણ.
પીઢીઆં=જાડા સાકટા.

પાઠ ૧૦૬ ઠો.

ઓજાર (ના) હથીઆર.
કહોડ (ના) લુહારની પેટી
ગજવેલ (ના) ખરૂ લોહુ
અંન=અનાજ દાણો.
એરણ(ના)જેના ઉપર સોના
લુહાર વગેરે ટીપે છે તે.
ધમણ (ના) દેવતા સળગા-
વતે ફુક મારવાની ચામ-
ડાની ગુણ.
કોશ (ના) નરાજ.
ખરડવાં (ના) ચાપડા.
સામાન (ના) ચીજો.
પાળી (ના) ચપ્પુ; છરી.
ઠેઠ (અ) છેક
સાંસા (ના) તંગી વાંધા.
નીરાશ (વી) ના ઉમેદ આ-
શાભંગ.
ગડબડવું (ક્રી) ઢળી પડવું.

સાકડો (ક્રી) નાગો.
નીકાલ=છુટકો તોડ.
વસમો (વી) અઘરો.
અડોઅડ (અ) પાસે પાસે.
ડુંગર (ના] મોટો ટેકરો.
ટેકરી (ના) નાનો ડુંગર.
ચોતરફ (અ) આસપાસ ચા-
રે બાજુ.
મારગ (ના) રસ્તો, રાહ
કદાપી (અ) કોઇ વખત.

પાઠ ૧૦૮ મો.

તમાશો [ના) ખેલ રમત
ચતુરાઇ (ના) ડાપણ.
વખાણવું (વી) તારીફ કર-
વી સારૂ કહેવું.
અંતે (અ) છેલ્લે; છેવટે.
વાળ્યો (અ) મરડયો
સંકડાઇને (ક્રી) સંકોચાઇ-
ને, દબાઇને.
સમજણ=સમજ; બુદ્ધી
હઠ (ના) જીદ; મમત
જીવ=પ્રાણ; આત્મા.

પાઠ ૧૦૯ મો.

જીંડવાં (ના) દીડવાં.
રેંટીઓ (ના) રેંટ.
ચરખો (ના) કપાસમાંથી ક-
પાસિયા સાથે જુદા પાડ-
વાનો નાનો રેંટીઓ.
ખાદી ના)જાડી, જાડું કપડું
સુતરાઉ=સુતરનું બનેલું.
મલમલ (ના) ઝીણું ઝીણું
લુગડું.

પોત (ના) કુમાશ.
જગનાથી(ના) એક જાતનું
ઝીણું લુગડું.
માદરપાટ (ના) સફેદ ઘટ
કુમાશદાર લુગડું.
છુટા [વી) જુદા નોખા
ખારેતા (ના) એક જાતનું
કપડું.

પાઠ ૧૧૦ મો.

સિંગ (ના) શીંગ.
લાલાશ (ના) રતાશ
કરોડ [વી] સો લાખ.
ગાંઠ (ના) કોશ.
તેજ (ના) નુર ચળકાટ.
ઝાડપાલો (ના) ઝાડનાં ઝી-
ણાં પાંદડાં.
ગરમી (ના) તાપ.

પાઠ ૧૧૧ મો.

ચંદ્રમા (ન) ચાંદ, ચાંદો.
અળાયો (ના) વાંકો કાપો,
અળાવાં.
દર્પણ (ના) આરસી.
પુનમ (ના) પંદરમી તિથિ
અમાસ (ના) મહિનાનો છે-
લ્લો દિવસ.
પૃથ્વી (ના] ગ્રહનું નામ
દુનિયા.
મુદ્દલ (વી) બિલકુલ જરા.

પાઠ ૧૧૨ મો.

ઘડીઆળ (વી) વખત જા-
ણવાનો સંચો.
મધરાત (ના) વચલી રાત

કલાક (ના) ૨॥ ઘડી.
અંગરેજી=અંગરેજ લોકનુ
અવર (ન.) કલાક.
મિનીટ (ના) ૨॥ પળ.
ભાગ=હીસ્સો. પાંતી.

પાઠ ૧૧૩ મો.

આભલાં (ના) વાદળાં.
ગ્રહ (ના) સ્થિર તેજનો તારો
જલદ=તીક્ષણ કરડાર.
અગ્નાની (વી] વેહેમ વાળા ભોળા, સમજણ વગરના
શકતી (ના) જોર; બળ.
સેંકડો (વી)) સો; હજારો.
એકાદ=એક કોઈ પળ.
નવુંરૂપનુ=ફેરફાર આકૃત,
પુછડીઆ=પુછડીવાળા.

પાઠ ૧૧૪ મો.

મેલીએ (ક) મુકીએ.
ઓછુ (વી) થોડુ જરાક.
વરાળ=બાફ, શેવાળ.

પાઠ ૧૧૫ મો.

મેઘ (ના) વરસાદ; મેઘ.
તરશે (ક્રી) શોષે.
કૃપા (ના) મેહેરબાની.
ઘટેછે (ક્રી) લાયકછે.

પાઠ ૧૧૬ મો.

સર્વવ્યાપક (વી) બધે ફેલાય બધે ફરતો.
આભાસ (ના) ઊજાશ.
ખોળવું (ક્રી) શોધવુ.
અંતર=દીલ ભીતર.
આકાશ=વાદળ ગગન.
ચાસ (ના) હળે કરીને ખેત રમા જે લીટા પાડેછે તે.
કણી (ના) રજકણ.
વીશ્વપતિ (ના) જગતનો ધણી; પરમેશ્વર.
આસપાસ=આશેપાસે.
વસ [ના) રેહેઠાણ.
ઘાટ (ના) પેતરણ; તોડ
તાત (ના બાપ ધણી.
જગતકરતા (નાં) જગતનો બનાવનાર ઈસ્વર.
ઠાલુ (ના) ખાલી; અમથુ.

(કવિતાની સમજુતી.) (૧૬)

આપણી આસેપાસે આકાશમાંને ચાસ તથા ચાસના પાસે પણ પરમેસ્વરછે; એવુ મનમાં જણાય છે (૧) આપણે ભોંય તળીઆ નાચે ભોંયમાં પેશી કંઈ છુપી વાત કરીને મનમાં કાંઈ ઘાટ રચીએ (દગાનો ને કોઈને મારવાનો) તે બધુ જગતનો બનાવનાર ઇસ્વર જાણેછે (૨) એક જગ જેટલી રજ છુપાવવાને વાસ્તે આપણે ખાલી જગ્યા શોધીએ તો કાંઈ પણ પરમેસ્વર વીના કોઇ જગ્યા ખાલી માલમ પડતી નથી. (૩)

પાઠ ૧૧૭ મો.

સ્વાસ (ના) દમ; સ્વાશ.
નાડી (ના) નાડ રૂવની.
મુડદુ=લોથ; લાસ.
અણસમજુ (વી) વગર સમજના નાદાન.
ખાતરી (ના) નીશ્ચા ખાતર જમા.

પાઠ ૧૧૮ મો.

ભાવ (ના) હોશ ઉમંગ.
ભુંડી (ના) નઠારી માઠી.
ઠાઠ (ના) ભભકો, દોર.
ઠાલો=ખાલી; અમથો.
ભેદ (ના] કારણ પડદો.
ઓળ=તહોમત; બટો.
છળ (ના) દગો; કપટ.
છુપાવવુ=છાનુ રાખવું.
શીખ (ના) શીખામણ.
પળી (ના) ધોળા વાળ પળીઆં; સફેદી.
રૂડી (વી) સારી મજાની.
ઠગાઇ (ના) ઠગબાજી; છળભેદ.
ખટેલુ (ક) આખ ટેલુ.

ડાઘ=કલંક દુષણ એબ | ગળી (ના) નામોશી. (એક | જાતનો કાળો રંગ

(કવિતાની સમજુતી.) (૬૭)

હું તમને સુખે શારી શીખામણ શીખવું તે ધ્યાનમાં લો પણ નઠારા લોકની નઠારી શીખામણ માનો નહી, ઉમંગથી ભણો ને છુપી વાતના ભેદ મનમાં સમાઈને હે બાળકો એ વાતની અરે તગ મનમાં રાખો (૧) નઠારી ચાલ ન ચાલો ને શારી ચાલ ચાલો, ને ઠગ બાજીનો ખાલી ઢોંગ તમે મુકી દો; કોઈનું ધરેલું રસ્તામાં પડેલુ કે આખરેલુ હોય, તે તમને જડેતો ગુપ્ત જઈને કહો કે હમને જડેલું છે. (૨) જે માણસ કપટથી કે હીકમતે કોઈને છેતરીને વાત છાની રાખે તો તેથી તેની આબરૂ ઘટે ને લોકોમાં કાળી ટીલી આવે; પછી જ્યાં સુધી સફેદ પળીઆં આવે (મરે ત્યાં સુધી) તે ગળીનો ડાઘ કેઈ કરયો છુટતો નથી, એટલે (કાળી ટીલી) આવી હોય તે મટતી નથી. (૩)

પાઠ ૧૧૯ મો.

વસ્તુ (ના) ચીજ.
પ્રાણી (ના) જેતે જીવને ને જે અહીથી તહી ફરી શકે છે તે.
મુલક (ના) દેશ.
સંખ્યા (વી) ગણના; બધાં.

પાઠ ૧૨૦ મો.

મળપણ (ના) મીઠાશ.
મોગરો (ના) એક જાતનું સફેત ફુલ.
ચંબેલી (ના) એક જાતનું સફેત ફુલ.
સુગંધી (વી) વાસ સોડમ.
સાધારણ (વી) વચલા વાંધાની મધ્યમ.
ફોરમ=સુગંધ, ખુસબો.
પુરૂષ (ના) મરદ; ભાયડો.
ભલમનસાઈ (ના] દાનાઈ; શાલસાઈ; ભલાઈ.
પોચાઈ (ના) નરમાસ પણ.

પાઠ ૧૨૧ મો.

રઝળવું (ક્રી) ભટકવું
વાણોતર (ના) ગુમાસ્તો મેહેતો.
ઉઘરાણી (ના) આપેલી પઈશાની માગણી.
પીતાંબર (ના) ઉચુ રેશમી ધોટીઉ.
જાને (ના) ગામડે જવનોલગનનો વરઘોડો.
નુકશાન (ના] બીગાડવા
દળણાં (ના) લોટ દળનુંમજુરીનું કામ.
વેલા (ના) આપદા વિપત.
કાપડીઆ (ના) દોરીવાળીઓ; કપડવાળો.
જીજ (વી) હલકો થોડો.
પગાર=મુસારો મહીનો.
માલ (ના) સાદો.
વાયદો (ના) ઠરાવ ઠેરેલો દહાડો.

પાઠ ૧૨૨ મો

અબરખ (ના) એક જાતનો સફેત પડવાળો પદારથ.
મદારી (ના) ખેલ કરનાર બાજીગર; નટ લોકો.
નીસર્યો (ક્રી) નીકળ્યા.
સોંઘા (વી) સસ્તા.
દર (વી) દરેક; એકેક.
મગન (ના) ખુશ.
લેખવું (ક્રી) ગણવું; ગણકારવું.
મજા (ના) રમુજ, ગમત

પાઠ ૧૨૩ મો.

મહેરત (ના) મોટા કુળનું આબરૂદાર માણસ.
સમાલવા (કૃ) તપાસવા.
ભીડાભીડ (ના) કચડા કચડી
ચંપાઈને (કૃ) દબાઈને.
વાસેલું (કૃ) દાબેલું.
પાડોશી (ન] પાસેના ઘરમાં રેનાર.
ઉદાસ (વી) દલગીર.
વીલે (વી) ઝાંખે; ઝ ખવાણે.
રજ (ના) છુટી બ-તરપી.
ઠપકો (ના) દોષ
ફેરા (ના) ચક્કર, આંટો

પાઠ ૧૨૪ મો.

સ્વર (ના) બધાઆંસુવામાનો ગમેતે એક અક્ષર.
બારાખડી (ના) પદ.
તોતડા (વી) બોબડા.
વ્યંજન (ના) કથાળ સુધીમાંના ગમે તે એક અક્ષર.
જોડાઅક્ષર (ના) જોડેલા દરકતો.
અતડું [વી] ખરાબ; તોછડું.
શબ્દ (ના) બોલ.

પાઠ ૧૨૫ મો.

બાન (ના) વકુફ; સનજ
ટેરવું (ના) ટેભુ અણી.
અવાળુ (ના) અગાડીના ઉપલા દાંત ઉપરની સુવાળી જગો.
સ્પષ્ટ (ના) ખુલ્લુ સાફ.
વાક્ય (ના) બે અથવા તેથી વધારે શબ્દ એકઠા થયાથી જે વચન બોલાય છે તે.
અડાડીને (કૃ) અટકાડ.
ઉઘાડવું (કૃ) ખુલ્લુ કરવું.

પાઠ ૧૨૬ મો.

કાળજી (ના) ધ્યાન; ચટક.
કબુલ [ના] કરાર વચન.
મુચરકો [ના) કબુલાતનો લેખ; દસ્તાવેજ.
ભેળી (વી) ભેળવી.
વિરામચિન્હ (ના) વીસામો લેવાની નીશાની.
અટકવું (ક્રી) થોભવું.
ટપકું=ઝીણું મીઠું બિંદુ.
ગુનેગાર (ના) અપરાધી.
દરજી (ના) મેરઈ, સઈ.
ચોખ્ખુ (વી) સાફ ખુલ્લુ.

પાઠ ૧૨૭ મો.

જવાબ (ના) ઉતર.
સંભાળ= તપાસ; ન.ધ.
ઢબ (ના) રીત, છુટા
પ્રત્યેક= દરેકહર એક
શુદ્ધ (વી) ખરો સાફ.
ઉતાવળ (અ) તાકીદ.
મહાવરો (ના) આબેપ.
નીયમ (ના) ધારો કાયદો
ઘાટો (ના) સાદ, સોર

પાઠ ૧૨૮ મો.

બાળબોધ=સંસ્કૃત.
લીપી (ના) ભાષા બોલી.
અનુસ્વાર=મીઠું બિંદુ.
ગુજરાતી=ગુજરાતની.
સળંગ=આખી બધી
ધરમપુસ્તક=ધરમની વાતની ચોપડી.
મુળાઅક્ષર (ના) પહેલા શરૂઆતમાં શીખવાના હરકતો.
ધોરણ (ના) રીત; રસ્તો.
સંસ્કૃત=બાળબોધ.
બોલી (ના) ભાષા લીપી.
ઓળખવાને (ક્રી) પીછાનવાને; જાણવાને.

પાઠ ૧૩૦ મો.

ઇનામ (ના) શાબાશ ખુશી બદલ કાંઇ બક્ષીસ આપવું તે.
વિશ્વાસ (ના) ભરોસો.

પાઠ ૧૩૧ મો.

મુસ્કેલ (વી) અઘરૂ મુસીબત.
ઉમેરવી (ક્રી) વધારવી.
જોખવું (ક્રી) તોળવું

પાઠ ૧૩૨ મો.

ચતુર (વી) શાણો ડાહયો.
ઝવેરી (ના) હીરા માણેક વગેરેનો વેપારી.
ઝવેરાત (ના) હીરા માણેક મોતી વગેરે

પાઠ ૧૩૩ મો.

ધનવાન (વી) પૈસાદાર.

ફૂલ (ન) રંગ બેરંગ
ફોસલાવવા (ક્રી) પટાવી. સમજાવી.
ફકીર (ના) સાંઈ, ભીખ માગનારો.
ધમકાવાને (ક્રી) ધુરકી આપીને; ધમકાવીને.

પાઠ ૧૩૪ મો.
ભાળ્યો=દીઠો જોયો.
પાંખાળો (વી) પાંખવાળો.
રૂપાળો=સારો મધુર.
ભોળુ (વી) ભોળાભાળા કપટી નહિ તે.
ખરાબ [વી] બુરું કપટી
લખણ=ગુણ આચરણ.
દીસેછે (ક્રી) દેખાય છે

(કવિતાની સમજુતી.) (૧૩)

ઝાડપર માળો બાંધવા બેઠા એવા એક કાગડાને જોયો, તે એ પાંખવાળો ભોળનો હતો પણ તેનો રાગ સારો હતો નહી.

પાઠ ૧૩૫ મો
આંકડા=અંક નંબર
પોપડી (ના) ગ્રંથ.
મેળવી (ક્રી) સરખાવી મુકાબલો કરી.

ભુગોળ વિદ્યા.

(દિશાઓ.)

સવાલ—છોકરાઓ બોલો તો દિશાઓ કેટલીછે?
જવાબ—દિશાઓ ચારછે; ઉત્તર, દક્ષીણ, પૂર્વ ને પશ્ચિમ.
સ—દીશાઓ કેમ પારખવી તે તમે જાણોછો?
જ—હાજી. સુરજ ઉપરથી, સુરજ ન દેખાતો હોય તો ધ્રુવના તારા ઉપરથી; અને તે તારો ગણ નહી દેખાતો વહાણના હોકાયંત્રથી.
સ—પૂર્વ અને પશ્ચિમ દીશા જાણીએ?
જ—જેણીગમ રોજ સુરજ ઉગતો હોય તે પૂર્વ દીશા, અને સાંજે આથમતો હોય તે પશ્ચિમ દીશા જાણવી.
સ—ત્યારે ઉત્તર અને દક્ષીણ દીશા કેમ જાણીએ?
જ—આપણે પુર્વ દીશા તરફ મોં કરીને ઉભા રહેવું, તો જેણીગમ આપણો ડાબો હાથ આવે તે ઉત્તર, અને જેણીગમ આપણો જમણો હાથ આવે તે દક્ષણ દીશા જાણવી.
સ—ત્યારે હોકાયંત્ર અને ધ્રુવના તારાએ કરીને દીશા શી રીતે જાણવી.
જ—હોકાયંત્ર એટલે વાહાણનો હુંકો તે મોટા વાહાણોમાં ખલાસી લોકો રાખેછે, તે અંધારી રાતે તેમને બહુ કામ લાગેછે. તે હોકાયંત્રની શોય હમેશાં ઉત્તર દીશા તરફ રહેછે, તેમ ધ્રુવનો તારો એ પણ ઉત્તર દીશાએ હમેશાં ઉગેછે એ રીતે ઉત્તર દીશાં જણાઇ એટલે પછી બીજી દીશા જા-

ણવી સેહેલછે એટલે એટલું યાદ રાખી મુકવું કે ઉત્તરની સામી દક્ષીણ દીશા, અને પુર્વની સામેની પાશ્ચમ દીશાછે.

પૃથ્વી.

સ—પૃથ્વીનો આકાર કેવોછે ?

જ—પૃથ્વીનો આકાર ગોળ દડા જેવોછે ?

સ—આપણે કેમ જાણીએ કે ગોળ દડા જેવોછે ?

જ—જે લોકો પૃથ્વીની આસપાસ પ્રદક્ષણા ફરીઆવ્યાછે; તેમનાથી કારણો સાથે માલીમી થઇ ચુકીછે તેથી જાણીએ છીએ કે પૃથ્વીનો આકારગોળછે.

સ—પૃથ્વીનો પરિઘ કેટલા માઇલછે ?

જ— આસરે ૨૫૦૦૦ માઇલ.

સ—પૃથવીનો વ્યાસ કોટલા માઇલછે ?

જ—આસરે ૮૦૦૦ માઇલ.

સ—પૃથવીની સપાટી કેમ બનીછે ?

જ—પાણી અને જમીન વડે.

સ—પ્રથવી ઉપર પાણી કેટલુ છે ને જમીન કેટલીછે ?

જ—જો આખી પ્રથવીના બરાબર ત્રણ ભાગ કરીએ તો તેમાંના બે ભાગ કરતાં વધારે પાણીછે, અને બાકીની જમીનછે.

વ્યાખ્યાત.

સ—છોકરાઓ બોલો તો તમે નકશો જોયાછે, નકશો તે શું ?

જ—હાજી. નકશો એટલે આખી પ્રથવી કે તેનો કોઇ ભાગ, કે દેશ કે સેહેર વગેરેનો નમુનો તે.

સ—દેશ કોને કહીએ ?

જ—જેમાં ઘણાએક પ્રાંતો, ઇલાકા વગેરે આવેલા તે.

સ—પ્રાંત કોને કહીએ ?

જ—જેમાં ઘણાંએક સંસ્થાન, જીલ્લા તથા માહાલ આવેલા તે.

સ—ઇલાકો એટલે શું ?

જ—જે ઘણાંએક પ્રગણાંઓ મળી થયેલો તે.

સ—પ્રગણું એટલે શું ?

જ—જેમાં નાનાં નાનાં ગામો ઘણાં આવી એક તાલુકો બંધાએલો તે.

સ—ગામ કોને કહીએ ?

જ—જ્યાં કે થોડાંક ઝુંપડાં (ઘર) ની વસ્તી હોય તે ગામ.

સ—ત્યારે ગામડું કોને કહીએ ?

જ—જયાં ઘણાંજ થોડાં ઝુપડાં જેવાં ઘરની વસ્તી હોય તે.
સ—તાલુકો એટલે શું ?
જ—તાલુકો તો જે પ્રગણું કરીને કહેવાયછે તે.
સ—કસબો કોને કહીએ ?
જ—પ્રગણાનું જે સૌથી મોટું ગામ તે કસબો.
સ—શેહેર કોને કહીએ ?
જ—જયાં મોટાં છાપરાંને હારબંધ ઘરો બાંધેલાં હોય, અને જયાં સારાં ચૌટા તથા બજાર હોય ને જયાં સારો વેપાર ચાલતો હોય તે.
સ—બંદર એટલે શું ?
જ—નદી કે દરીઆ કાંઠે વેપારના મથકનું જે શેહેર આવેલું તે.
સ—રાજધાની એટલે શું ?
જ—રાજ ગાદીનું જે મોટું શેહેર તે.
સ—સંસ્થાન એટલે શું ?
જ—રાજાઓના વસાએલાં જે નાના નાના ખંડીઆ મુલક તે.
સ—પ્રથવી ઉપર પણીના કયા કયા ભાગો થયાલાછે ?
જ—નદી, સરોવર, અખાત, ઉપસાગર, સામુદ્રધુની, સમુદ્ર, મહાસાગર.
સ—પણ પાણીના મોટા ભાગો કેટલાછે ? અને તે દર એકને શું કહેછે
જ—તે પાંચછે, અને તેમાનાં દર એકને માહાસાગર કહેછે તેમના નામ ઉત્તર માહાસાગર, દક્ષીણ માહાસાગર, આટલાન્ટીક માહાસાગર, પાસીફીક, અને હીંદી મહાસાગર.
સ—પ્રથવી ઉપર જમીનના કયા કયા ભાગો થયેલાછે ?
જ—બેટ, સયોગીભુમી ભુશીર, દ્વીપકલ્પ અને ખંડ.
સ—પણ જમીનના સૌથી મોટા ભાગો કેટલા થયેલાછે અને શું કહેછે
જ—તે ચાર, તેમાંના દર એકને ખંડ કહેછે તેમનાં નામ; યુરોપ એશિઆ આફ્રીકા, અને અમેરીકા. એ શીવાય ,એક પાંચમો ખંડછે તેને" આસટરેલીઆ" કરીને કહેછે.
સ— અમેરી ખંડના કેટલા ભાગ થયેલાછે ?
જ—બે, ઉત્તર અમેરીકા ને દક્ષિ અમેરીકા.
સ—નદી કોને કહીએ ?
જ—જે મીઠા પાણીનો ધોધ પર્વતમાંથી અથવા સરોવરમાંથી નીકળીને દળતી જગ્યામાં થઇને સમુદ્રને મળેછે તે.
સ—સરોવર કોને કહીએ ?

જ—આસપાસ ચો તરફ જમીન આવેલી ને વચમાં પાણી તે.
સ—અખાત કોને કહીએ?
જ—જમીન ઉપર ઘણો લાંબો ગયેલો સમુદ્રનો જે ફાટ તે.
સ—ઉપસાગર કોને કહીએ?
જ—અખાતનું મોં પોહોળું થયેલું તે.
સ—સમુદ્રધુની તે શું?
જ—જે સાંકડો પાણીનો ભાગ પાણીના બે મોટા ભાગને સાંધેછે તે.
સ—સમુદ્રધુનીને સરોવરથી ઉલટું શું?
જ—સમુદ્રધુનીથી ઉલટું સંયોગી ભૂમી, અને સરોવરથી ઉલટું બેટ.
સ—સમુદ્ર, સાગર કે દરીઆ કોને કહીએ?
જ—મહાસાગર કરતાં નાનો જે પાણીનો ભાગ તે.
સ—ત્યારે સાગર એટલે શું?
જ—મહાસાગર એટલે મોટો સાગર અથવા દરિયો પ્રથ્વી ઉપર ખારા પાણીના પાંચ ભાગ [illegible] તેમાંનો જે એકેકો ભાગ તે.
સ—બેટ કોને કહીએ?
જ—ચો તરફ ફરતું પાણી, ને વચમાં જમીનનો ભાગ તે.
સ—સંયોગી ભુમી એટલે શું?
જ—સાંધનારી જમીન (જે સાંકડો જમીનનો ભાગ જમીનના બે મોટા ભાગને સાંધેછે તે)
સ—ભુશીર, ભુશલાકા, અથવા કંપ કોને કહીએ?
જ—જે જમીનની અણી લાંબી વધીને સમુદ્રમાં ગએલી તે.
સ—ખંડ કોને કહીએ?
જ—જેમાં જમીનનાં મોટા ઘણા દેશો આવેલા હોય છે તે.
સ—ડુંગર પહાડ અને પરવત કોને કહીએ?
જ—જમીન ઉપર જે મોટા ઊંચા ટેકરા હોય તે ડુંગર; એવાં ઘણા ડુંગર સાથે જોડાઇને પ્રથ્વીની સપાટીથી ઘણા ઊંડા ગએલા તે પાહાડ, અને એવા એવા ઊંચા પાહાડ જોડાઇને સાથે લાંબા પથરાએલા તે પર્વત કહેવાય છે.
સ—ખાડી કોને કહીએ?
જ—સમુદ્રને મળવાની આગમચ ભરતીનું પાણી માંહે આવે એવું નદીનું મુખ જે પોહોળું થાય છે તેને ખાડી કહેછે.

સમાપ્ત.

जाहेर खबर.

હું નીચે સહી કરનાર નમ્રતાપુ-
ર્વક ઝાહેર કરૂંછુ કે, આ ચોપડી તથા
બીજાં ઘણી જાતનાં પુસ્તકો મ્હારા ગ્રંથોદય
પ્રેસમાં છાપેલાં તથા મુંબાઇનાં છાપેલાં સંસકૃત,
હીંદુસ્તાની, ગુજરાતી, મરાટી, ઇંગ્રેજી ડીક્ષનેરીઓ,
વૈષ્ણવ ધર્મની વારતાઓ તથા તરજુમાઓ. કાયદાઓ,
વૈદકનાં તથા નાટકો, કીસ્સાઓ, જૈનધર્મનાં તથા સર-
કારી ગુજરાતી તથા ઇંગ્રેજી વીગરે નિસાળોમાં ચાલતી
ચોપડીઓ તથા પેહેલી ચોપડીથી તે સાતમી ચોપડીમુ-
ધીના અર્થ, ઇતીહાસના પ્રસ્નોત્તર, વંસાવળીઓ વીગરે
બીજી ઘણી જાતનાં પુસ્તકો સરસ છાપ ને સસ્તી કી-
મ્મતે મળસે. માટે સાંમટી લેવી હોય તેમણે પો-
સ્ટપેડ કાગળ લખી ખુલાસો કરવો. નાટપેડ
કાગળ લેવામાં આવસે નહી.

સરનામુ.

હરગોવનદાસ હરજીવનદાસ, પુસ્તકવાળા.

મુ. અમદાવાદ.

બુકસેલર. મહાદેવ રાંમચંદ્ર જાગુષ્ટે.

મુ. અમદાવાદ.